

Bánóczy János

NÉPI PÉNZ

a
közösségekért

Budapest
2016

Bánóczy János – Népi Pénz a Községekért

Budapest 2016

Bevezetés (részletek)

Miért fog bele az ember egy ilyen nagy munkába, amely nem biztos, hogy eljut a megcélzottakhoz és nem is remélhet különösebb anyagi hasznot belőle? A válasz nem egyszerű, ha nem akarok sem nagyképűek, sem túl szerénynek tűnni. És mégsem bonyolult. Az ember élete alkonyán szeretne valamit átadni abból a tudásból, amit összegyűjtögetett. Nem ígérhetek izgalmas olvasmányt, csak annyit, hogy megpróbáltam egy csokorba gyűjteni azokat az ismereteket, amelyek végül is értelmes közösségekhez vezethetnek, ha a könyvet forgatók megértik a nekik szánt üzenetet.

Mérnökből botcsinálta közgazdásszá válva, a pénz mechanizmusát vizsgálva jutottam el néhány évvel ezelőtt Silvio Gesellig. Úgy gondolom, elméletének megismerése után érkeztem el a pénzügyekkel kapcsolatos problémák gyökeréig. Sok mindent megértettem és úgy vélem bizonyos tudásra is szert tettem, ami esetleg értékes lehet másoknak is a világban zajló folyamatok megértéséhez.

Nem én állítom, de én is úgy hiszem, a világ problémái mellett foglalkozni kell azzal is, hogy a magyarság mély válságban, végveszélyben van. Az okok szerteágazóak, külön könyv

kellene elemzésükhöz. Ha változtatni akarunk és híven őseink tetteihez ismét életképessé akarjuk tenni népcsoportunkat, cselekednünk kell. Talán még nem késő. Nem kívánok receptet adni ehhez, pusztán egy lehetőséget mutatok be a sok közül, ami alkalmas a minket sújtó negatív hatások legalább részbeni ellensúlyozására. Sok mindent előlről kell kezdenünk, újra kell tanulnunk. Ezek közül talán a legfontosabb a közösségben való gondolkozás és a pénz helyes használata, felhasználása. Figyelni kell a jó példákra, kezdeményezésekre, amelyek közül számomra kiemelkedik az alsómocsoládi Rigac, amelyet a mintegy 350 fős kis faluban indítottak útjára. Amire már most felhívnám a figyelmet, az az, hogy kevés a jónak látszó ötlet elindítása, a kurucos roham. Legalább olyan fontos a hosszú távú fenntarthatóság, különben nemcsak összeomlik a rendszer, de még károkat is okozhat.

Ez a könyv azért is született, mert szeretném, ha a szervezésre és a megvalósításra alkalmas emberekhez eljutva, segítséget nyújtana nekik ahhoz a nagy feladathoz, ami előttük áll, ha komolyan szeretnék és hajlandók is munkálkodni azon, hogy a magyar emberek visszataláljanak régi értékeinkhez a jelenlegi „konzumidiotizmus” helyett, amely egyrészt pazarló, másrészt véget akarnak vetni annak, hogy a jelenlegi csere- és pénzügyi folyamatok fennmaradása mellett megtermelt javaink, gazdasági eredményeink jelentős része külföldi kézbe kerüljön. Ehhez a gazdaságot kell(ene) rendbe hozni, visszatalálni az egészséges önellátáshoz, ahol ez megvalósítható és értelmes. Ennek

az útja a hajdan jól – néha nem kielégítően, de mégis – működő közösségek újbóli, magasabb szintű megszervezésén keresztül vezet.

...

A „helyi pénz”-zel sokan foglalkoztak, foglalkoznak ma is, bár a 2007-ben indult válság utáni lendület megtörni látszik. Rengeteg írás található a net-en a „helyi pénz” témakörében, s ehhez természetesen rengeteg félreértés, félremagyarázás, meg nem értés társul. Még egyszer kihangsúlyozom, hogy az alábbiakban csak kísérletet teszek a legfontosabb gondolatok össze-

foglalására, a problémák, nehézségek, a sok esetben nyilvánvaló hibák bemutatására, és különféle javaslatok megfogalmazására a kiküszöbölésükhöz, de a sikert nem tudom garantálni.

...

Mivel a témában sok mű született – elsősorban külföldön – és nem kívántam feltalálni a spanyolviaszkot sem, ezért nagymértékben támaszkodtam néhány, pontosabban három, általam a könyv írásakor alapvetőnek tekinthető műre. Így a könyvben felhasznált forrásmunkák közül a következő hármat ki kell emelnem:

Időrendben az első *Thomas H. Greco, Jr.: New Money for Healthy Communities* (Új pénz az egészséges közösségekért) című, a témában alapműnek tekinthető, 1999-ben megjelent könyve.

A másik forrásmű, amire támaszkodtam: *Bernard Lietaer, Margrit Kennedy† és John Rogers „People Money – The Promise of Regional Currencies”* (Népi pénz –regionális valuták ígérete) című, 2012-ben megjelent könyve, aminek felhasználásával – remélem – sikerül néhány jól működő külföldi helyi utalvány legfontosabb jellemzőit is bemutatni.¹

Ez a két könyv magyarul még nem jelent meg, így az idézetek általam készített nyersfordítások, amelyek – úgy vélem – komoly mértékben segítenek a felmerülő problémáknak az érdeklődő olvasókkal való megértetésében és esetenként a várhatóan felmerülő kérdésekre a helyes válaszok megadásában.

A harmadik, *Szendrő Szupi József „KÖR Kézikönyv”* című, 1999-ben közreadott munkája, ami az angolszász országokban elterjedt LETSystem típusú rendszerekre épül és egyedülálló részletességgel dolgozta fel a cserekörök problematikáját és véleményem szerint méltatlanul került ki a téma iránt fogékony közönség érdeklődési köréből.

...

Ebből a három könyvből így sok külföldi tapasztalatot és megoldást tudtam beépíteni. Azonban ezek átvételénél oda kell figyelni arra, hogy *ezeket magyarítani kell, azaz adaptálni a magyar társadalmi-gazdasági-kulturális viszonyokra és nem – „jó magyar szokás szerint” – gondolkozás nélkül átvenni bármelyiket, csak azért, mert az „nyugati”*, bár sok ötlet különö-

¹ Külföldi utalvány kibocsátókkal személyes interjúk készítését több dolog is akadályozta, amik között talán a legfontosabb a megfelelő mélységű nyelvtudás hiánya, így nem vállalkozhattam a világ különböző tájain működő, a témában érintett vezetőknek személyes felkeresésére Dél-Afrikától Észak- és Dél-Amerikáig, Európán keresztül Ausztráliáig.

sebb módosítgatás nélkül, egy az egyben átvehető, sőt át is kellene venni, és meg kellene választani – csak jól kell őket kiválasztani. Így elsősorban arra kell ügyelni az alkalmazni szándékozóknak, hogy azt találják meg, ami átvehető, de elutasítsák mindazt, ami a magyar viszonyokkal, gondolkozásmóddal, szokásokkal nem összeegyeztethető.

A hivatalos közgazdaságtan kétféle pénzt ismer. Az angol Douthwaite² közgazdász a pénztípusokat a következőképpen osztályozta:

1. **Kormányzati Pénz** (Government Money) – a pénz egy kis százalékát bankjegyek és érmék, illetve számlapénz formájában hozza létre a kormány.
2. **Banki Pénz** (Banking Money) - a legtöbb pénzt, amit használunk, magánbankok hozzák létre, amikor hiteleket kínálnak magánszemélyeknek és vállalkozásoknak kamat – valószínűleg hatalmas profit – ellenében.
3. **Népi Pénz** vagy **Az Emberek Pénze** (People Money) – ezeket a pénzeket közösségek, vállalkozások hozzák létre. A Népi Pénz nem törvényes fizetőeszköz, ami azt jelenti, hogy nem használható tartozások rendezésére bíróságon, vagy állami adók fizetésére, de emiatt még nem törvénytelen. Ezek "maszek" pénzkibocsátások, amik egy természetes határon belüli olyan közösségben forognak, ahol sajátos pénzügyi szabályokban egyeztek meg.

Az első két pénztípus függőségi piramist teremt. A harmadik a **Népi Pénz**, amit cserekörök és helyi utalványok testesítenek meg, összefüggő hálózatok felbukkanását ösztönzik, amelyek hiányoznak a magyar gyakorlatból. A kétféle cseretípus együttes kezelése érdekében a továbbiakban a **Népi Pénz**, mint összefogó megnevezés fog szerepelni, ami – véleményem szerint – jól kifejezi mindkettő lényegét.

Az elmúlt évszázad során sokféle típusa, megvalósítási formája alakult ki a Népi Pénznek, hordozva egyedi tulajdonságokat és általánosítható jellemzőket. A Népi Pénz koncepciója új lendületet és hitelességet adhat a megújulásra, és segíthet azoknak, akik készletet éreznek követni az első kezdeményezők nyomait, hogy tanuljanak tőlük, majd egymástól is és gyakran a kihívásokból, a tapasztalatokból.

...

² Richard Douthwaite: The Ecology of Money, Green Books, 1999

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	3
TARTALOMJEGYZÉK	5
ÁBRAJEGYZÉK	10
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	11
BEVEZETÉS	13
I. RÉSZ	
A PÉNZ ÉS A NÉPI PÉNZEK	
1. fejezet A PÉNZ ÉS SZEREPE	21
1.1. A pénz és története	21
1.1.1. A pénz fogalma	22
1.1.2. Mi a pénz?	23
1.1.3. A pénz és a pénzrendszerek, ill. a bankok rövid története	29
1.2. A pénz hatalma	33
1.3. A pénz átválthatósága	35
1.4. Miért beteg a mai pénz?	38
1.4.1. A betegség tünetei	39
1.4.2. A betegség néhány oka	40
1.5. A pénz szerepe a társadalomban	44
1.6. Pénz és közösség	47
1.6.1. A helyi gazdaságok szétesése	48
1.6.1.1. A gazdasági inputtényezők feletti ellenőrzés történelmi fejlődése	48
1.6.1.2. Társadalmi ellenőrzés a pénzen és a pénzügyeken keresztül	49
1.6.1.3. A társadalom felbomlása	50
1.7. A mai pénz és hatásai – globalizáció	51
1.7.1. A globalizáció problémái...	52
1.7.2. ... és az azt kiépítő monetáris rendszer	55
1.8. A kamat és a profit szerepe	56
1.9. Miért káros a helyi gazdaságokra a központosított pénz?	60
1.10. Gazdasági (erőforrás)szivattyúk	62
1.10.1. A pénzszivattyú	62
1.10.2. A humán erőforrás-szivattyú	64
1.10.3. A monokulturális szivattyú	65
2. fejezet NÉPI PÉNZ TÍPUSOK	67
2.1. A barter	70

2.2. A Népi Pénzek alaptípusai	71
2.2.1. Cserekörök	72
2.2.2. Utalványok	73
2.2.3. Mikrohitel bankok	73
2.3 Pénzhelyettesítők az ókortól a XIX. század végéig	73
2.4. Silvio Gesell	76
2.4.1. Rövid életrajza	76
2.4.2. Elmélete	77
2.4.3. Robinson és a jövevény története	78
2.5. Pénzhelyettesítők a XX. század elejétől a közepéig	81
2.5.1. Schwanenkirchen	81
2.5.2. Wörgl	83
2.5.3 Vasúti (pénz)jegyek	84
2.5.4. Scriptek az Egyesült Államokban	85
2.6. Pénzhelyettesítők a XX. század második felétől	86
2.6.1. Helyi cserekereskedelmi rendszerek	87
2.6.2. A LETS és az Időbank	89
2.6.2.1. Fejezetek a LETS történetéből	89
2.6.2.2. A LETS külföldi sikerének okai	91
2.6.2.3. A LETS Magyarországon	91
2.6.2.4. Time Banks – Időbankok	92
2.7. Egy rendhagyó eset: Guernsey szigete	93
3. fejezet KÜLFÖLDI ÉS HAZAI NÉPI PÉNZEK BEMUTATÁSA	95
3.1. Külföldi Népi Pénzek	96
3.1.1. WIR BANK, SVÁJC	96
3.1.2. Csererendszerek	99
3.1.2.1. Valley Dollars és a vidéki gazdasági fejlődése	99
3.1.2.2. MORE Time Dollar: A belvárosban ezrek kiszolgálója	100
3.1.3. Üzleti barter	101
3.1.3.1. THE BUSINESS EXCHANGE, SKÓCIA	102
3.1.3.2. COMMUNITY CONNECT TRADE ASSOCIATION (CCTA), USA	104
3.1.3.3. RES, BELGIUM	106
3.1.3.4. puntoTRANSacciones, EL SALVADOR	107
3.1.4. Közösségépítő csererendszerek	109
3.1.4.1. BLAENGARW TIME CENTER, WALES	110
3.1.4.2. COMMUNITY EXCHANGES SYSTEM, DÉL-AFRIKA	112
3.1.4.3. DANE COUNTY TIME BANK, USA	114
3.1.5. Nyomtatott utalványok	115
3.1.5.1. BANCO PALMAS, BRAZÍLIA	116
3.1.5.2. BRIXTON POUND, ANGLIA	118
3.1.5.3. TALENTE TAUSCHKREIS VORARLBERG, AUSZTRIA	120

3.1.5.4. EQUAL DOLLARS, USA	123
3.1.5.5. BERKSHARES, USA	125
3.1.5.6. CHIEMGAUER, NÉMETORSZÁG	127
3.1.5.7. SOL VIOLETTE, FRANCIAORSZÁG	130
3.1.5.8. ITHACA HOURS, USA	132
3.1.6. Néhány regionális, etikus Népi Pénz modell	135
3.1.7. Fejlesztő ügynökségek	137
3.1.7.1. International Reciprocal Trade Association (IRTA), USA	137
3.1.7.2. STRO, Hollandia	139
3.1.7.3. QOIN, Hollandia	143
3.1.7.4. Regiogeld e.V, Németország	144
3.1.7.5. CommunityForge, Svájc	146
3.1.7.6. Egyéb elérhető fejlesztő szervezetek és források	148
3.2. Népi Pénzek Magyarországon	149
3.2.1. Cserekörök	150
3.2.1.1. Az 1990-es évek honi csereköreinek rövid története	150
3.2.1.2. Két ma is működő cserekör	152
3.2.1.2.1. TÁLENTUM KÖR, BUDAPEST	153
3.2.1.2.2. SUSKÁSOK, BUDAPEST	154
3.2.1.3. Két sikertelen, de tanulságos példa	155
3.2.1.3.1. PILIS CSEREKLUB, PILISCSABA	155
3.2.1.3.2. AD6-KAP6 CSEREKÖR	156
3.2.2. Helyi utalványok	158
3.2.2.1. KÉKFRANK, SOPRON	159
3.2.2.2. BALATONI KORONA, VESZPRÉM	161
3.2.2.3. BOCSKAI KORONA, HAJDÚNÁNÁS	164
3.2.2.4. HELYI PÉNZEK SZÖVETSÉGE	164
3.2.2.5. RIGAC, ALSÓMOCSOLÁD	167
3.3. Közösségi kártya	170
3.3.1. KÖZÖSSÉGI KÁRTYA, SZÉKELYUDVARHELY	171
3.3.2. HEGYVIDÉK KÁRTYA, BUDAPEST XII. KERÜLET	174

II. RÉSZ

A NÉPI PÉNZEK GYAKORLATA

4. FEJEZET A NÉPI PÉNZEK KÖZÖS VONÁSAI, MEGVALÓSÍTHATÓSÁGA 177

4.1. A Népi Pénzek közös céljai, nehézségei	178
4.2. Kritériumok egy Népi Pénz indításához	182
4.3. Miért kezdenek bele az emberek?	184
4.4. Elvárások egy hatékony Népi Pénz szervezőjétől	187
4.5. Hogyan kezdjük neki?	192
4.5.1. Egy segédeszköz: a SWOT elemzés	194
4.6. A megvalósítás módjai	196

4.7. A stagnálás megakadályozása és a marketing	197
4.8. Fenntarthatóság	200
4.9. A Népi Pénz és a vállalkozók	203
4.10. Melyik a "legjobb" mechanizmus?	205
5. fejezet A NÉPI PÉNZEK GYAKORLATI KÉRDÉSEI	207
5.1. Cserekörök	207
5.1.1. Egy cserekör szervezésének konkrét lépései	210
5.1.2. Cserekörök pozitívumai és negatívumai	213
5.1.3. Cserekörök motivációi	213
5.1.4. Cserekör indítása előtti fontosabb kérdések	214
5.1.5. Egy cserekör működtetésének költség-haszon elemzése	216
5.1.6. A cserék hatékony elősegítése	217
5.1.7. A cserekörök rendszerén belüli kamat	218
5.1.8. Cserekörök és a vállalkozások	218
5.1.9. Cserekörök és önkormányzat	219
5.1.10. Egy speciális cserekör, a LETS	220
5.1.10.1. A LETS néhány tanulsága	220
5.1.10.2. A LETS alapvető jellemzői	221
5.1.11. A KÖR, a magyar LETS	222
5.1.11.1. A KÖR szervezése	222
5.1.11.2. A KÖR és az adózás	229
5.2. Helyi utalványok	232
5.2.1. Az indítás előzményei	232
5.2.2. A helyzetfelmérés néhány módszere	233
5.2.2.1. A termékút	233
5.2.2.2. Adósságlábnym és az önfenntarthatóság	236
5.2.2.3 Régiók és az ÁKM	237
5.2.3. A helyi utalványok pozitívumai és negatívumai	240
5.2.4. A helyi utalványok használatának motivációi	242
5.2.5. Értékálló, vagy inflálódó legyen a helyi utalvány?	246
5.2.6. Milyen legyen egy helyi utalvány arculata?	247
5.2.6.1. A helyi utalvány kinézete	247
5.2.6.2. A helyi utalvány címletei	248
5.2.6.3. A hamisítás elleni védelem	250
5.2.7. Helyi utalvány költség-haszon elemzése	250
5.2.7.1. Kibocsátási költségek és bevételek	250
5.2.7.2. A forgásbiztosítás költségei és bevételei	252
5.2.7.3. A felhasználói oldal költség-haszon elemzése	253
5.2.7.4. Egy feltehetően szakszerűtlenül előkészítés	253
5.2.8. Egy helyi utalvány indítása	254
5.2.8.1. Ki indítsa és hogyan?	254
5.2.8.2. A működtetés alapfeltételei	255

5.2.8.3. A működtetés egyéb feltételei	255
5.2.8.4. Meddig működjön egy helyi utalvány?	257
5.2.9. A vállalkozók, vállalkozások bevonása	257
5.2.10. Helyi utalvány és az önkormányzatok	259
5.2.11. Helyi utalvány és az állami költségvetés	262
5.2.12. Helyi utalvány és a hitelezés	263
5.2.12.1. Hitelszövetkezetek	266
5.2.12.2. Pénzforgalmi intézetek	266
5.2.13. A helyi utalványok jogi helyzete	267
6. fejezet NÉPI PÉNZ ÉS A SZÖVETKEZETEK	271
6.1. Még egyszer a globális problémákról	271
6.2. Tipikus” magyar problémák,	
6.2.1. mint ...	276
6.2.1.1. ... szervezetlenség	277
6.2.1.2. ... korrupció	277
6.2.1.3. ... önzés, irigység, közömbösség	278
6.2.1.4. ... városiasodás és „modernitás	279
6.2.2. az erkölcsi értékek újrafogalmazása	281
6.3. A szövetkezés gondolatának ereje	283
6.3.1. A HANGYA Szövetkezetek	284
6.3.2. Connemara	290
6.3.3. Mondragon	290
6.4. A szövetkezés alapelvei	292
6.4.1. A szövetkezetek rövid története	293
6.4.2. A szövetkezetek helye országuk gazdaságában	294
6.4.3. A szövetkezeti mozgalom kezdete Finnországban	296
6.4.4. A szövetkezeti mozgalom alapelvei	297
6.4.5. A manchesteri elvekről	299
6.5. A szövetkezeti értékrend kialakulása	300
6.5.1. A szövetkezetek funkciói	301
6.5.2. Oktatás, tanulás, szakképzés	303
6.6. Szövetkezettípusok	305
6.6.1. Klasszikus beszerző, fogyasztási, értékesítő és feldolgozó szövetkezetek	305
6.6.2. Lakás-, diák- és iskola-, illetve szociális szövetkezetek	306
6.6.3. Hitelszövetkezetek	307
6.6.2.1. JAK Members Bank	310
6.7. Összehasonlítás más vállalkozási formákkal	311
6.7.1. A személyes kapcsolatok és a bizalom jelentősége	314
6.7.2. Az elmélet és a gyakorlat egysége	315
6.8. A szövetkezetek itthoni helyzete	316
6.8.1. A jogi helyzet – röviden	316

6.8.2. Egy szövetkezet alapításának lépései	318
6.8.3. Jelenlegi szövetkezések, szerveződések	320
6.9. Népi pénz a szövetkezetekben	324
7. fejezet ZÁRÓ GONDOLATOK	335
Felhasznált irodalom	343
Rövidítések, idegen kifejezések	349

Röviden a könyv tartalma

Az 1. fejezetben először a pénz fogalma, története és a társadalomra gyakorolt hatása kerül kifejtésre, majd megpróbálom bemutatni, hogy kik, mikor és hogyan deformálták el a pénz információtartalmát és ezzel hogyan szívják el a többség erőforrásait.

A 2. fejezet a pénzhelyettesítőkről szól, ahol a kezdetektől Silvio Gesellen keresztül a máig bemutatásra kerül a különböző pénzhelyettesítők szerepe a gazdasági folyamatokban. Akik már mélyebben foglalkoztak a témával, azoknak az első két fejezet ismétlés jellegű, kihagyható, bár valószínűleg ők is találnak benne újdonságot.

A 3. fejezet a különböző Népi Pénzek külföldi és hazai példáit mutatja be interjúkon keresztül és a jelenleg működő Népi Pénzekről kevésbé ismert leírásokat tartalmaz. A 4. fejezet ezek közös ismérveit foglalja össze.

Az 5. fejezet tárgyalja a cserekörök és a helyi, illetve regionális utalványok megvalósíthatóságát, annak feltételeit, kiemelten foglalkozva a magyar viszonyokkal, így a 4. és 5. fejezet az indításhoz és a működtetéshez szükséges főbb elveket, gyakorlati módszereket foglalja össze, ezért ezek minden érdeklődőnek ajánlottak, bár egyes részei alkalmanként mélyebb közgazdasági, statisztikai ismerteket is igényelnek.

A 6. fejezet a szövetkezeti elvek és gyakorlat ismertetése mellett próbát tesz a Népi Pénzek és a szövetkezeti mozgalom összekapcsolására és elsősorban a helyi utalványt bevezetni szándékozók számára szól, de a nem szövetkezeti formában működőknek is érdekes lehet.

A 7. záró fejezet a főbb tanulságok rövid összefoglalása után néhány elgondolkasztató, – szerintem – izgalmas problémát vet fel és a végére betettem a könyvben előforduló idegen szavak szótárát.

Fejezetenkénti kivonatok

1. fejezet

A PÉNZ és szerepe

A hatalom csúcsa a mai világban a pénzkibocsátás hatalma. Ha a hatalmat egy olyan irányba lehet demokratizálni és koncentrálni, amely megadja a társadalmi és ökológiai problémák elsődlegességét, akkor előfordulhat, hogy még van remény a világ megmentésére.

Thomas H. Greco, Jr.

1.1. A pénz és története

Az elmúlt 25 évben sokan bíztak abban – köztük magam is az elején –, hogy a szocializmusból a kapitalizmusba való átmenet a megvilágosodás egy új időszakát hozza és az emberek ráébrednek a közösség erejére és legalább megpróbálják kezükbe venni az életük irányítását az újonnan kiépülő intézményrendszerben. Ehelyett hamar megszületett a lényegre törő és sokat mondó szlogen: „kimentek a tankok, bejöttek a bankok”.

Kiderült, hogy az új politikai „elit” folytatja a sok évtizedes gondolkozásmódot, és csak a hatalom és a vagyonszerzés érdekli. Mindegy milyen áron. Kiderült az is, hogy az ember nem tud elszakadni az évezredek óta beletáplált gondolatoktól. Sokan hisznek abban, hogy az ember a természet koronája és jogában áll leigázni a természetet, és vele párhuzamosan, vagy inkább ebből következően – ha hagyják – embertársait is. Amíg csak a föld kisajátítása volt az elnyomás eszköze, az ember békében tudott élni a természettel. Előink tisztában voltak azzal – mivel együtt éltek a természettel – hogy a természet egy élő identitás, és vigyázni kell arra, hogy ne borítsuk fel kényes egyensúlyát.

A gazdálkodás adott időszakra jellemző formája nem örökérvényű, hanem az Ember és a Természet közötti kommunikációt jelenti. Vagyis a gazdálkodás a bennünket körülvevő külső

természet és az emberi lényegünket kifejező belső természet egymásra hatása. A civilizáció és benne a technika fejlődése egyre jobban eltávolította az embereket a természettől. A föld birtoklása biztosította fizikai hatalmat egyre inkább átvette a pénz biztosította lelkek feletti hatalom. Az embereket – bár legtöbbször nem veszik észre – a vágyaikon keresztül tartják rablancban a szűkösen tartott a pénzzel. Nem engedik, hogy egy nyugodt, kiegyensúlyozott élethez szükséges mennyiségű pénzt keressenek, sőt, ha ez bekövetkezne, akkor – a médián keresztül – mesterségesen fokozzák vágyaikat és rákényszerítik őket, hogy agyuk a költségek, tehát egyre inkább a pénz, a minél több pénz megszerzése körül forogjon.

A gazdaság hajtja a politikát, és a pénz a központi mechanizmus, amelyen keresztül a gazdasági hatalmat gyakorolják a modern világban. Így jelenlegi világunk központi szereplője lett a pénz. Forog és forgatja a világot. A pénznek hatalma van, hogy rendelkezzen az erőforrások felett, és néhányan, akik ellenőrzik a pénzteremtést, képesek kisajátítani saját célra az erőforrások jelentős részét anélkül, hogy az látható lenne. Az egész pénzmechanizmust és a pénzügyeket ma már arra alkalmazzák, hogy egyes kiváltságosok és a központi hatalom érdekeit szolgálja.

Néhány előzetes megjegyzés a pénz fogalmához:

- a pénz szerepe tisztázatlan a (köz)gazdaságban. Az elméleti közgazdaságtan, de még a pénzügyek is bartergazdasággal dolgozik, tehát árukkal, nem pénzzel;
- a javak – valójában az áruk – egyik ismérve a beárazhatóság. Nem szükséges hosszabb magyarázat, de a pénz nem beárazható, ahogy a méter és a kilogramm sem. Nem igazán állja meg a helyét, hogy a pénz ára a kamat, azaz a pénz ára az a pénz, amit fizetünk érte. Ez tautológia, bár jól hangzik. Kb. annak felel meg, hogy a métert mm-ben mérjük. Viszont erre a feltevésre épül jelenleg a világgazdaság;
- a pénz jószág-e? – „Nem lehet megenni, meginni vagy viselni a pénzt.” – így nem is sorolható be sem a magán, sem a közbülső javak kategóriájába; a pénz a közjavak közé tartozik, speciális társadalmi termék, melynek vagyontképző szerepéről, így nemcsak gazdasági, de politikai hatásairól is előszeretettel elfelejtkeznek a mainstream közgazdaságtan (mindenki megvásárolható, csak tudni kell az árát);
- Friedrich A. Hayek: „*a részleges-tartalékú bankrendszer kényszerít bennünket a növekedésre azért, hogy visszafizessük a kölcsönkért pénzt*” – a növekedés kényszere nem a pénz visszafizetése, hanem a kamatteher. Szokásos közgazdász pongyolaság, aminek azonban messzemenő következményei vannak;

- nem véletlen, hogy a közgazdaságtan évszázadok óta nem képes értelmes magyarázatot adni a kamatra, pedig igen nagy emberek próbálkoztak vele (pl. Böhm-Bawerk³ kerülőút elmélete). A kamat megmagyarázhatatlan, hiszen munka és kockázat nélküli jövedelem;
- a pénz közjóság, de magánkézbe adta az állam – ez eleve a verseny torzulásának egy sorozatát szüli, de e felett az az elfogadhatatlan, hogy a nyereségek magánemberekhez és intézményekhez vándorolnak, míg a veszteségeket a kollektíva viseli.

Amennyiben az emberek továbbra is eltűrik, hogy pénz felett rendelkezők határozzák meg az életük folyását, az elnyomás fokozódni fog, mert a jelenlegi pénzmechanizmus nemcsak központosítja a jövedelmeket, hanem még gazdagabbá teszi a gazdagokat, egyre szegényebbé a szegényeket, mivel a kamatmechanizmuson keresztül egyre több és több jövedelmet von el. A megoldás a pénzmechanizmus megváltoztatása lenne, erre azonban a dolgok jelenlegi állása szerint nem sok remény van a közeljövőben. Az egyetlen járható út az, ha az embereknél maradó jövedelemrész minél nagyobb hányadát tartják saját közösségükön belül és ellenállnak a kifosztásukat elősegítő csábításoknak, elsősorban a hitelre történő értelmetlen költségeknek és a vele járó kamatfizetéseknek. Ennek egyik útja lehet egy helyi összefogással felépített szövetkezet és a közösség által kamatmentesen kibocsátott helyi utalvány.

1.1.1. A pénz fogalma

A bevezetőben említettem, hogy a helyi utalvány voltaképpen pénzhelyettesítő. De ennek a fogalomnak a tisztázásához először magát a pénz fogalmát kell egyértelműen meghatározni.

"Nem mondjuk el az igazat a pénzről. Pedig az a gazdaság központi eleme. És a világot a gazdaság irányítja. Bölcsőtől a koporsóig ez határozza meg az emberi jólétet. Szabályozza bolygónk természeti erőforrásainak használatát, valamint a környezet minőségét. Ma már általánosan elfogadott az a nézet, hogy a föld ökoszisztémájának számos határát átléptük. Bizonyított tény, hogy életünk jelenlegi pályája nem fenntartható.

A kormányok, a média és a vezetők többsége mindent megtesznek azért, hogy a közvélemény a mainstream gondolkodás mellett maradjon. Állításuk szerint, amennyiben társadalmunk sikeres szeretne lenni, illetve sikeressé kíván válni, meg kell őriznünk a jelenlegi paradigmába vetett hitünket. Továbbra is azt hirdetik, hogy mindent pénzben kell kifejezni; nincs üdvösség a túlsúlyban lévő, monopóliumnak és nagy hatalmi eszköznek számító pénzügyi rendszereken, és banki gyakorlatokon kívül; a zárt rendszerek előnyben részesítendőek a nyi-

³ Eugen von Böhm-Bawerk (1851-1914) osztrák közgazdász és politikus

tottakkal szemben; a komplexitás kerülendő. Valójában a fenntartható megoldások tekintetében ez egy igen rövidlátó elképzelés..."⁴

Minden civilizációban élő ember ismeri a pénzt. Már a kis, 3-4 éves gyermek is tudja, hogy a boltban finomságokat lehet kapni érte. Viszont, ha megkérdezzük az embereket, hogy szerintük mi a pénz, sokféle választ kapunk. Van, aki a zsebében csörgő érmekre, van, aki a pénztárcájában lapuló bankjegyekre s van, aki a bankszámlájára, bankkártyájára asszociál. A közgazdaságtanban kissé jártasabbak a csere eszközeként határozzák meg. Tehát mindenki ismeri a pénzt, mindenki használja, de pontos, szabatos választ tulajdonképpen nem nagyon kaphatunk.⁵

A pénz csörgése még ma is hat az emberekre, mert erről sokaknak az arany, az aranypénz jut az eszébe. Az aranypénz, mint később látható lesz, bár sok tekintetben – és a „tudományos” magyarázatok szerint is – logikusan lett a leggyakrabban használt árupénz Európában. Valójában mesterségesen, a bankárok „segítségével” vált „igazi” pénzzé, hiszen számos más anyagot is lehetett volna pénzként használni és használtak is. Az aranypénz volt viszont az egyetlen, amit érdemes volt felhalmozni, mivel értékéből általában nem veszített az idő múlásával és kivonásával pénzhíányt lehetett előidézni. Nem kis részben ennek isszuk meg a levét ma.

1.1.2. MI A PÉNZ?

Modern (teremtett) pénzen olyan bankpasszívát értünk, amely betölti a pénz funkcióit. A magyarországi jogi szabályozás szerint pénz a törvényes fizetőeszköz, amely lehet bankjegy, érme, számlapénz és elektronikus pénz. A pénzhelyettesítő eszköz fogalmát a közgazdasági jogi irodalom eddig nem használta. A készpénz-helyettesítő eszköz fogalmán a csekk, az elektronikus pénz, valamint a fizetési megbízás megtételét lehetővé tevő dolog vagy eljárás értendő a hazai jogi szabályozás szerint.

A klasszikus közgazdászok régebben még öt funkcióval jellemezték a pénzt:

1. **értékmérő funkció** – az áruk és szolgáltatások értékének összehasonlíthatóságát biztosítja;
2. **forgalmi eszköz funkció** – a pénz, mint a gazdaság „jokere”, áruként funkcionálva, a közvetlen csere lehetőségét teremti meg (Pénz → Áru, illetve Áru → Pénz forgalom);

⁴ Lieater, Bernard – Arnspenger, Christian- Goerner, Sally – Brunnhuber, Stefan (2015): Pénz és fenntarthatóság. A hiányzó láncszem. Fordította Sárdi Gábor. Image Kft.

⁵ A nem pontosan definiált/definiálható fogalmak sajnos a társadalomtudományok, benne a közgazdaságtan egy alapproblémája.

3. **fizetési eszköz funkció** – megengedi a csere elválását térben és időben, ami a gyakorlatban a hitelezésre ad lehetőséget;
4. **felhalmozási funkció** – lehetővé teszi vagyonok felhalmozását pénzben;
5. **világpénz funkció** – a nemzetközi kereskedelmet teszi lehetővé.

Ezt a funkcionális megközelítést átvették a pénzügyesek, majd elkezdtek szűkíteni a kor szellemének megfelelően először háromra (értékmérőre, fizetésire, felhalmozásira). Ma már ez is sok: pénz az, amivel kötelezettségeket lehet kiegyenlíteni.

A felhalmozási funkció azonban kakukktojás, mert az nem a cserét szolgálja, és további – a mianstream által nem hangoztatott – funkciók következnek belőle, mint például:

- **értéktörző funkció**: ez főleg az aranypénzre volt igaz, mert a papírpénz inflációja még a bankok számára is értékvesztést jelentett, de ezt megoldotta a változó kamatláb;
- **jövedelem elosztó funkció**: „...a közvetítésre szolgáló eszköz – a (felhalmozott) pénz – forgatója értéket nem állít elő, jövének tehát nem az értéktermelés az alapja, hanem az, amit a pénz szaporításával másoktól elvesz. A pénz ilyentén forgatásával csak a mások által előállított értékek elosztását irányítják.”⁶;
- **önszaporító funkció**: az alapja a kamatos kamat, de mára már a banki „innovációk” mértéktelenné tették;
- **hatalmi funkció**: mindenki megvehető, csak tudni kell az árát. Ehhez talán nem kell komment.

⁶ Drábik János: A kamatkapitalizmus és a szervezett pénzhatalom; <http://mek.niif.hu/06800/06897/html/0001.htm>

2. fejezet

Népi Pénz típusok

"Úgy tűnik, magától értetődő, hogy ha a kormány nem biztosít megfelelő pénz- vagy érmekínálatot a kereskedelmi forgalom fenntartásához, az emberek közbe fognak lépni, hogy sajátál töltsek be a vákuumot."

Ralph A. Mitchell és Neil Shafer⁷

A világban, becslések szerint, több mint 2000 közösség bocsát ki helyi, vagy regionális utalványt (valutát, kiegészítő valutát [complementary currency, community currency], stb.) és közel ennyi közösség folytat cserekereskedelmet. Számuk folyamatosan változik, mivel egyesek a helytelen indítás, vagy üzemeltetés miatt megszűnnek, viszont egyre-másra újak alakulnak.

Magyarországon – a 2008-as válság utáni évek termékeként – három közismertségre szert tett helyi utalvány jelent meg: a soproni Kékfrank, a Balaton környéki Balatoni Korona és a hajdúnánási Bocskai Korona. Ezek közül jelenleg csak a hajdúnánási Bocskai Korona látszik igazán életképesnek. Magyarország kiszolgáltatott helyzetben van, a 2007-ben indult subprime válság – amely lassan nyolc éve viseli meg a világot – itt különösen erősen hat. Az infláció 2015-re ugyan eltűnt, de ennek egyik fő oka a vásárlóerő eltűnése – az olaj árának radikális csökkenése mellett⁸. A többi kormányzati propagandának tűnik. A válság hatására a világ megmozdult (lásd az angolszász országokban a LETS-ek, vagy a német helyi utalványok gyors terjedését), de a magyar közösségek – ha vannak is kis számban – és az önkormányzatok nehezen mozdulnak.

Mi az oka, hogy ebben is a világ mögött kullogunk?

A probléma összetett. Sok okot fel lehet sorolni, ezek közül néhányra pár sorral lejjebb még kitérek. Az alapvető ok a politika és a „magyar kapitalizmus” által negyed század alatt belénk nevelt hitetlenség és bizalmatlanság. Az előrelépéshez viszont alapfeltétel a hit és a bizalmi viszony kialakítása az emberek között, ami ma hiánycikk. Emellett bármilyen új dolog társa-

⁷ Mitchell, Ralph A. és Neil Shafer, Az Egyesült Államok világválság utalványainak standard Katalógusa: az 1930-as, köztük Kanada és Mexikó. Első kiadás, Iola, Wisconsin: Kraus Publications, 1984.

⁸ Megjegyzem, az olajárral együtt a gázár is csökken, Hol marad a „rezsicsökkentés”?

dalom általi befogadása komoly marketinget, ami pedig sok energiát és nem kevés pénzt igényel. Általános okokra világít rá a következő idézet:

„Az ökológiai fenntarthatósághoz szükséges innovatív kezdeményezések általában nem a formális intézmények, hivatalos szervezetek részéről jelentkeznek, és nem is egyéni erőfeszítésekből születnek, hanem elkötelezett emberek összefogása, kitartó együttműködése hozza létre őket, azaz egy közösség. Az ép természeti környezet és az emberséges együttélés érdekében csak az összefogásra képes, magukban és egymásban bízó emberek tudnak fellépni

A politikai-gazdasági intézmények rendszere, illetve a működésüket szabályozó jogrend rugalmatlanabb, mint az emberek viselkedése. A viszonyok lényegét érintő, mélyreható változások meghatározásuk szerint rendszer-idegenek. Ez nem csak azt jelenti, hogy önmagukban szokatlanok, hanem azt, hogy a tőlük remélt előnyök a fennálló jogi, gazdasági és politikai környezetben nem okvetlenül igazodnak be. Magyarán, az újító kezdeményezés akadályok sokaságába ütközik, ellenkezik a fennálló intézmények logikájával, és legalább annyira az ezekhez alkalmazkodó emberek észjárásával. Végeredményben az új megoldások, ameddig elszigetelten jelentkeznek, ritkán és nehezen igazolják a hozzájuk fűzött várakozást, mert a résztvevőktől túlságosan nagy és sokféle áldozatot követelnek, nemigen hozhatók összhangba a tényleges lehetőségekkel, és az emberek húzódozni fognak alkalmazásuktól. Gazdasági és erkölcsi értelemben egyaránt elmondható, hogy a társadalmi újítások költsége (ugyanúgy, mint a technológiai innovációé) rövid távon szükségképpen meghaladja a megszokott, tömegesen alkalmazott eljárások költségét.”⁹

Visszatérve a világ mögötti kullogás okaira, először is Magyarország valószínűleg világrekorder abban a tekintetben, hogy *az elmúlt mintegy 100 évben 9 rendszerváltás¹⁰ történt az országban*. Emellett 1920-ban elrabolták területének 2/3-át és ezzel arányosan magyar lakosságának jelentős részét is és ezt a veszteséget mind a mai napig nem heverte ki sem a nemzet, sem a gazdaság. Továbbá, a csaknem biztosra vehető történelem átköltés¹¹ jelentős mértékben torzította, szinte kiölte a magyarságtudatot, az összetartozás, a közös gyökér képzetét. A mé-

⁹ http://nfft.hu/assets/NFFT_mt_18_Fenntarthatosagi_jo_peldak_2013.pdf

¹⁰ Minden rendszerváltás véráldozattal járt – az utolsó kivételével, ahol csak hatalmi elit váltás történt. Minden új garnitúra „megtorolta” az előző vélt vagy valós bűneit. Nemcsak a véráldozatok, az anyagi veszteségek is gyűlöletet szítottak a sértettekben, ezért képtelenek vagyunk kikeveredni a gyűlölködésből. Bár az utolsó már „csak” anyagi áldozatot okozott (igaz, a többségnek), a politika gondoskodott róla, hogy a családokban is megjelenjen a politikai alapú gyűlölködés.

¹¹ A történelem átköltése sokrétű. Néhány önkényesen kiragadott „aprócska” példa:

- az iskolai történelemkönyvek évtizedeken keresztül „elfelejtkeztek” és mind a mai napig csak mellékes eseményként említik a 907-es pozsonyi csatát, ahol a nemzet sorsa dőlt el, hiszen mind a pápa, mind a német-római császár kiadta a parancsot, hogy „a magyarokat ki kell irtani”;
- a középkori magyar történelem tanítása szintén „elfelejti” kihangsúlyozni, hogy Magyarország a pozsonyi csata után Európa egyik legerősebb, legjobban szervezett és legfejlettebb országa volt 1526-ig, és sok más egyéb tényező mellett, a mohácsi csata következménye is az ország 1920-as feldarabolása.

dia által erősen segített individualizáció sikereként sok helyen felbomlottak a közösségek. Egy nem elhanyagolható tény – amit még meg kell említeni –, hogy az utolsó, 1990-es „rendszerváltás” után kiárusították az országot – természetesen jogilag nem támadható módon (?!), és elszegényítették – a politika nagy ígéreteit meghazudtolva – az ország lakosságának egy jelentős részét és a fizetések a legtöbb helyen csak a létfenntartást teszik lehetővé, azt is nemegyszer 12-16 órai munkával ...

Egy szűk úrgazdag réteget leszámítva, azok is túlmunkát kénytelenek vállalni, akik „csak” a már elért – viszonylag magasabb – életszínvonalukat szeretnék megtartani, és így szinte senkinek nem jut ideje nemhogy közösségi életre, de még normális családi életre sem. Pedig az egymás megismerése, segítése egy társadalom jó közérzetének is az alapja. David. C. Korten írja *Pénzkörtan* című könyvében:

„Valóban, a gazdaság egészségének egyik legfontosabb mutatója az elkötelezettség és a viszonzóság aktív gazdaságának megléte, amelyben az emberek egy csomó hasznos dolgot tesznek meg egymásnak anélkül, hogy bármilyen pénzügyi hozadékot várnának is el eközben. Az ilyen önkéntes hozzájárulás teremti meg és tartja fenn a bizalom és a kölcsönös gondoskodás rendszerét, amelyből bármely egészséges család, közösség vagy társadalom társadalmi tőkéje képződik.”¹²

Egy rendszeresen hangoztatott álok: a szegénység, amit nem lehet valódi okként felhozni, mert például Brazíliában a legszegényebb helyeken van a legnagyobb sikere a helyi utalványoknak. Azonban ezek működtetéséhez tudatos szervezők kellenek, akik ismerik a pénzügyi folyamatokat is és olyan emberek, akik igénylik a közösséget, ezért terjedése elég korlátozott, hacsak az állam nem áll az élére („példa erre Brazília, Curitiba városa ahol a város szegénynegyedének lakói élelmiszer- és közlekedési utalványokat kapnak a szeméttelepre szállított szelektív hulladékért. A jegyeket beváltó kereskedő a jegyekért az önkormányzatnál készpénzt kap, amelynek forrása a szelektív hulladék továbbértékesítésének bevétele, s a tisztább környezet miatti egészségügyi megtakarítás. A közlekedési utalványok a városi tömegközlekedésben használhatók fel, s hozzásegítik a szegénynegyed lakóit, hogy munkát találjanak, illetve munkába menjenek.”¹³),).

A társadalmi tőkénk az idő múlásával a fentiek következtében egyre csökken és ez talán leglátványosabban a politikusok megítélésében érhető tetten, de fellép a vállalkozói bizalom

¹² <http://www.okotaj.hu/szamok/16-17/ezred2.html>

¹³ Lásd – például – Almássy Tamás: Szivárványgazdaság című könyvét. <http://www.okotaj.hu/szamok/27-28/auton4.html> vagy www.transaciton.net/money/cc/cc06.html

csökkenésében is. Ez a bizalomhiány jelentős mértékben kihat a kereskedelemre, amelynek döntő hányada a vállalkozói körben zajlik, bár ez a lakosságban általában nem tudatosul.

Bár a helyi és a regionális gazdaságfejlesztés szempontjából – mint azt már sokan megállapították – fontos az interregionális kereskedelem, de nem lehet ez a társadalom gazdagságának egyetlen forrása. A régió belüli kereskedelem sok tekintetben előnyösebb, mert kihasználásával lehetővé válik a régió belső adottságain alapuló fejlődés. Bármely kereskedelem a termelő és fogyasztó közé beékelődött rendszer, és csak akkor hasznos, ha a cserék megkönnyítését szolgálja és nem pusztán profitérdekeket.

A cserék lényege a javak elosztása a társadalom tagjai között. A cserefolyamatokat Kornai János szerint négy típusra oszthatjuk:

1. Etikai vagy kölcsönösségi cserék, amelyben a felek egymás mellé rendelték, a pénznek nincs szerepe a cserében és mindaddig képes fennmaradni, amíg a résztvevők magukra nézve kötelezőnek tekintik a szabályokat;
2. Piaci csere, ahol szintén az egymás mellé rendeltség érvényesül, viszont a cserék pénz közvetítésével zajlanak és fennmaradásának nincs sem idő, sem szervezeti korlátja;
3. Bürokratikus csere, ahol alá-fölé rendeltségi viszony van a felek között, amit a jog segíti az elosztást és a pénzbeli és a természetbeni csere is jellemzi (az utóbbinál gondoljunk a nem pénzbeli juttatásokra); ez tipikusan az állam és a polgárok közötti cserefolyamat és addig áll fenn, amíg az alárendelték elfogadják a fölérendelték hatalmi helyzetét;
4. Agresszív koordináció, ahol értelemszerűen alá-fölé rendeltségi viszony van a felek között, a jognak kevés szerepe van a döntésekben, a cserék lejátszódhatnak pénzzel, vagy erőszakkal, mert ez lényegében egy diktatúra és ezt általában rövid ideig viselik el a tömegek.

A Népi Pénzek mindegyike az áru- és szolgáltatáscsere egy-egy olyan megoldása, amelynél a közvetlen vagy közvetett cserék a barter, míg a helyi utalványos megoldások a pénzhelyettesítők előnyeit használják ki. Azért jöttek létre, hogy kimeneküljenek a hivatalos, állami hitelpénz-monopólium béklyójából, amely már odáig fajult, hogy kiszípolozó hatásával elvonja az emberek megélhetéséhez szükséges erőforrásokat, a közösségek szétverésével szétzilálja a társadalmat összetartó kötelekeket, óriási ütemben szennyezi és teszi tönkre a természetet. (Elég csak a brazil őserdőknek – a Föld tüdejének – a gyors ütemű irtására gondolni.). A Népi Pénzek egyre gyorsabb ütemű terjedése ennek a béklyónak egy erősen korlátozott, sok esetben meg nem értett, de ígéretes kísérlete – amíg a hatalom, mint az 1930-as években, esetleg nem lép fel ellene.

Egy Népi Pénz elindításához egy vagy több hiteles ember köré csoportosult kisebb közösségre van szükség, akik kellően felkészültek, rendelkeznek az indításhoz szükséges infrastruktúrával (számítógépekkel, a nyilvántartásokhoz és szórólapok, hírlevelek előállításához szükséges szoftverekkel, másoló, esetleg sokszorosító kapacitással), képesek maguk köré gyűjteni érdeklődő embereket, oktatni őket és tudnak termet biztosítani a rendszeres és az alkalmi özszejövetelekre, stb.

Akkor érdemes foglalkozni az indulással, ha egy közösség elméletileg már elég érett alkalmasukra. Ha az érettség megvan, három dolgot kell világosan tisztázni, hogy:

- milyen előnyökkel jár?
- meg lehet-e csinálni és hogyan?
- a költségek problémája megoldható-e?

Ezekre a kérdésekre keressük a lehetséges válaszokat a könyv további részeiben.

3. fejezet

Külföldi és hazai

Népi Pénzek Bemutatása

Bármilyen jelentős csoport bárhol, bármely nap, indíthat egy nem politikai monetáris egységet és rendszert. Nincs ellene törvény, és nem kell jogszabályt idézni.

E. C. Riegel ¹⁴

Az ebben a részben szereplő különféle Népi Pénzek és a velük kapcsolatos interjúk túlnyomórészt „Lietaer: Népi Pénz” könyvéből valók, kicsit megrövidítve, megpróbálva kiemelni a leglényegesebb mondanivalójukat. A forrás ezeknél nincs külön megjelölve, a betűtípus jelzi, hogy idézet.¹⁵ A fejezet végén néhány magyar példa szerepel, amelyek a hazai helyzetről adnak egyfajta – bár nem teljes körű – képet.

A pénzhelyettesítők széles körben ismertek, ha nem is tudatosultak mindenkiben. A modern kezdetekhez tartozik a légitársaságok ismert marketing fogása, a gyűjthető légi mérföld, mely-

¹⁴ E. C. Riegel: Menekülés az inflációtól, The Heather Foundation, Box 4, Waterford, VA 22190, 1978.

¹⁵ Ezek a 3.1.1, illetve a 3.1.3-tól 3.1.7.5-ig tartó pontok.

nél a gyűjtött pontok kezdetben csak a légitársaságok különféle szolgáltatásaira voltak bevált-
hatók, majd „kinőtte” magát a VISA kártyává, ami bármilyen vásárlásra felhasználható.

Tekintsük át először röviden a hivatalosan használt pénzhelyettesítők típusait.¹⁶ Az első az
ügynevezett *technikai pénzhelyettesítők*, amelyek a következők:

- Bankkártya: szinte mindenki által ismert és sokak által használt forma, bár nem mindenki
használja teljesen önkéntesen.
- Elektronikus pénztárca: Magyarországon nem túlzottan elterjedt, elsősorban a diákok
használják ösztöndíjak felvételére és vizsga- és egyéb díjak fizetésére.
- Mobiltelefonnal történő fizetés: a mobiltelefon társaságok szerződést kötnek – elsősorban
multinacionális – kereskedelmi vállalatokkal a megtörtént vásárlás összegének emelt dí-
jas sms-sel történő kiegyenlítésére, amivel átvesznek bizonyos banki funkciókat.
- Saját hálózatban fizetésre használható plasztikkártyák: egyes üzemanyag-forgalmazó tár-
saságok, vezetékes telefontársaságok, parkolótársaságok értékesítik. A plasztikkártyák
hitelkártyaként és betéti kártyaként is működhetnek.
- Pontgyűjtő kártyák: az egyes áruházakhoz, üzemanyag-töltő-hálózatokhoz, légitársaság-
okhoz való fogyasztói hűséget jutalmaznak a vásárlással arányos pontok jóváírásával,
amelyek esetenként a pontgyűjtő hálózathoz csatlakozott egyéb cégeknél is levásárolha-
tók.
- Étkezési utalvány, üdülési csekk, egészségkártyák: adózási előnyök kihasználását szol-
gálják.

A technikai pénzhelyettesítők használatában elvileg mindenki érdekelt. A felhasználók a ké-
nyelem, az elfogadók a készpénzhasználat kényelmetlensége alóli mentesülés, a kibocsátók a
különféle díjak, illetve a tartalékjaik növekedésével járó plusz profit miatt.

A másik csoportba tartoznak a számunkra izgalmasak, az ügynevezett *közgazdasági pénzhe-
lyettesítők és cserekörök*, amelyek a pénz gazdasági szabályozó funkcióját kívánják javítani:
serkenteni kívánják a gazdasági aktivitást egy-egy térségben, vagy vállalkozói körben.

¹⁶ Kun János: A pénzhelyettesítőkről, PSZÁF tanulmány, Budapest, 2006.

3.1. Külföldi Népi Pénzek

A WIR-rel kezdjük, amit már sokan próbáltak meg utánozni, azonban eddig még senkinek sem sikerült. A titka valószínűleg a svájci emberek mentalitásában van. A magas hegyek közötti nehéz életkörülmények kényszeríthették rá őket, hogy sokszínű nemzetiségük ellenére összetartóbbak a világ szinte bármely más népénél.

A WIR a legrégebb, a legjobban működő, a legismertebb – bár fizikai (papírpénz) formában nem megjelenő – Népi Pénz, amivel rengetegen foglalkoztak már, és amiről rengeteg tanulmány jelent meg:

3.1.1. WIR BANK, SVÁJC

A WIR, mint Svájc hivatalos helyi utalványa, nem sorolható be a többiek rendszerébe, mert – még csak nem is regionális, hanem – a világon az egyetlen országos hatókörű helyi utalvány, ezért célszerű önállóan tárgyalni.

FŐBB JELLEMZŐI:

ALAPÍTOTTÁK: 1934-ben

SZOLGÁLT RÉGIÓ: Svájc, központja Bazel hét tartományi fiókkal

FŐ CÉL: a svájci gazdaság szereplőinek, elsősorban a KKV-knak a támogatása

ELSZÁMOLÓ EGYSÉGE: számlapénz, a WIR-ben nyújtott hitelek WIR-ben kell visszafizetni, ami elősegíti a regionális utalvány forgását, 1 WIR = 1 svájci frank

RÉSZTVEVŐK: mintegy 60000 cég

KIBOCSÁTÓ: WIR (Szövetkezeti) Bank, hitelek nyújt WIR-ben és svájci frankban egyaránt

ELSZÁMOLÁS: a legmodernebb banki technikákat alkalmazza, intelligens kártyákat és mobil banki szolgáltatásokat, továbbá saját web-alapú szoftverrendszere van

FORGALOM: közel 3,8 milliárd WIR

KÖLTSÉGFEDEZET: tagsági és tranzakciós díjakból

HONLAP: <http://wir.ch>

A WIR Bank, amely WIR Szövetkezetként indult 1934-ben, üzemelteti a világ legsikeresebb nem-állami pénzrendszerét. A WIR németül azt jelenti: "mi" és a Wirtschaftsring (gazdasági

kör) rövidítése. Hervé Dubois, aki közgazdaságtant tanult és újságíróként dolgozott 25 évig, mielőtt 1995-ben csatlakozott a WIR-hez, kommunikációs igazgatóként meséli el a történetet:

A WIR-t azért hozták létre, hogy segítsen az embereknek túlélni az 1929-es gazdasági válság utáni tőzsdekrachot. A magas munkanélküliség, a pénz felhalmozása és a protekcionizmus hatalmas bizonytalanságot hozott létre a polgároknál és az üzlettulajdonosoknál. Az embereknek több pénz kellett a forgalomhoz, hogy folytassák gazdasági tevékenységüket. A 16 alapító tag látnok volt, elkötelezettje az önségítésnek és a szövetkezeti gondolkodásnak az élet minden területén. Bár nem tudták befolyásolni a szűkös hitelpénzt, létre tudtak hozni egy saját kamatmentes pénzt. Már a működés első évében háromezer résztvevőt vonzottak.

Amikor először hallottam a WIR-ről, gyanús volt az ötlet. Akkoriban az emberek egy dinoszaurusznak tartották egy másik korból. De az első beszélgetés után rájöttem, hogy ez egy régi vágású cseregyűrű egy modern szervezet lehetőségével és elfogadtam egy új imázs létrehozásának kihívását. A feladatom teljesen új volt. Adtam magamnak két-három évet, és tizenhét évvel később még mindig itt vagyok. Nincs két egyforma év, és én élvezem, hogy része vagyok ennek a csodálatos fejlődésnek, folyamatosan új kihívásokkal. És többé senki se hívja a WIR-t dinoszaurusznak!

A WIR az egyetlen helyi fizetőeszköz kísérlet az 1930-as években, ami túlélő a mai napig, folyamatosan kereskedett a konjunktúra-dekonjunktúra éve alatt a svájci gazdaságban. A helyi

utalvány aktivisták számára ez valamilyen reménysugárrá vált és az utánpótlás egy modellje.

A WIR vállalkozások közötti kereskedelem a 2010-es évben 1.627 milliárd svájci frank volt.

Jürg Michel, a WIR Bank elnöke, összefoglalja a WIR fő attrakcióit a 2010-es jelentésben:

A bizalom felbecsülhetetlen érték, különösen egy banknál. Ezt a megbízhatóságot megerősítette a magán- és üzleti ügyfelek egy reprezentatív felmérése. A WIR egy megtisztító rendszer, mint egy központi horgony az üzleti modellünkben, ami több mint hetvenhat éve az ezen pénz iránti bizalmon alapul... A WIR rendszer a KKV-k felé fordult Svájcban, lehetővé téve egy különleges gazdasági hálózatot a résztvevők között.

A WIR középpontjában egy „kölcsonös elszámolási kör” gondolata áll: a résztvevők az áru- ba bocsátott termékekért és szolgáltatásokért cserébe olyan hitelt kapnak a többi tagtól, amellyel más tagok termékeit és szolgáltatásait vásárolhatják. Az egymással kereskedő résztvevők egyfajta adósközösséget képeznek, ahol a közösség tagjai jól állnak egymás negatív egyenlegeiért, így az egész kereskedelmi közösség úgy működik, mint egy adós kollektíva, szavatolva egymás negatív egyenlegét ahelyett, hogy csak egy üzlet vállalna közvetlenül fele-

lösséget egy másik üzletért. A WIR Bank úgy működik, mint egy nyilvántartó harmadik fél, aki egy kiegészítő fizetőeszközt ajánl a vállalkozásoknak a nemzeti hitelpénz mellett.

2010-ben 60.000 vállalkozás, becslések szerint a svájci vállalatok 16%-a kereskedett WIR frankkal. A tagok egy kifinomult belső adatbázist használnak mindenféle áruk és szolgáltatások keresésére: állati takarmány beszállítóktól az állatorvosi szolgáltatásokig, szállodától a mosodáig, cirkuszi fellépéstől a jövőbelátásig. Továbbá a listán minden üzlet megmondja, az ár milyen %-ban hajlandó WIR frankot elfogadni: 30%, 50%, 100% vagy egyezség alapján.

Bármilyen méretű vállalkozás nyithat kereskedési számlát WIR-ben. Két típusú számla van: a TGA (*Teilnehmer mit garantierte Annahme* – tag garantált elfogadással) és a TVA (*Teilnehmer mit Annahme per Vereinbarung* – tag megállapodásos elfogadással). A tagok a TGA számlánál megállapodnak, hogy legalább 30%-ot elfogadnak WIR frankban az egyes ügyleteknél a kereskedés első 3000 frankjának értékéig. E számla melléklete tartalmazza az alacsonyabb tranzakciós díjakat és a reklámokat a havi WIR folyóiratban. A vállalkozások szabadon választhatnak a TGA vagy TVA számla használata között.

A vállalkozások a WIR frankot öt különböző célra használják:

- Javak vásárlására, beleértve az ingatlant.
- Üzleti költségekre.
- Beruházási kiadásokra (építési és felújítási munkák).
- Magánkiadásokra.
- Alkalmazottaik fizetésére (pl. eladási ügynökök).

Számos önkéntes szervezet kereskedik WIR-ben, de az egyének tagsága 1958-ban megszűnt, mert nagyon kevesen vettek részt benne. A hitelekkel nem lehet adót fizetni, azokat svájci frankban kell megfizetni.

Hervé Dubois leírja a WIR kereskedési kör lényegét:

A szállodák normál kereskedelmében 30% a WIR frank és 70% a svájci frank. Szezonon kívül 100% WIR-t is elfogadnak az ügyfelektől és a hiteleiket készülékek javítására vagy marketing- és élelmiszervásárlásra használják. A WIR a nemzeti pénz egy kiegészítő eszköze, ami a vállalkozásoknak nagyobb rugalmasságot biztosít.

A WIR azt tanácsolja a vállalkozásoknak, hogy csak annyi WIR hitelt szerezzenek, amennyit biztonságosan el tudnak költeni és teljes tanácsadói és költségvetési szolgáltatást kínál a tagjainak, emellett rendszeres workshopokat az új tagoknak.

A WIR egy másik fontos jellemzője a helyi varázs. A 2010. évi jelentés leírja hatásukat:

A WIR Kereskedővásárok egyaránt piacai és üzleti kirakatai a WIR elszámolási körnek. A hatásuk messze az egyes helyi terület határain túlra sugárzik. Sehol máshol nem lehet egy

kívülállónak a WIR elszámolási körről igazi élménye, csak közvetlenül itt. A WIR tagok minden ágazatból kínálják áruikat és szolgáltatásaikat ezeken a vásárokon, amit szívből üdvözl az általános publikum.

Évente mintegy 3-5000 vállalkozás csatlakozik, vagy hagyja el a WIR-t. Az elhagyásnak különböző okai vannak, mint például üzleti kudarc, utódok, akik nem akarják használni a WIR-t, vagy a kereskedelem hiánya. Azok, akik maradnak, nagyra értékelik. Csak kétévi pozitív kereskedés lejelentése után lesznek a KKV-k a szövetkezet teljes jogú regisztrált tagjai. A WIR a KKV-ket általánosságban határozza meg, mint olyan vállalkozásokat, amiknek legfeljebb 250 alkalmazottja van. A nagyobb vállalkozások is megnyithatják az összes számlát és kereskedhetnek WIR hitelekkel, de nem lehetnek sem tagjai, sem irányítói a szervezetnek.

A teljes jogú tagság mellett döntő vállalkozások részvényeket vesznek svájci frankért, és szavazati jogot, illetve egy kis éves osztalékot kapnak a saját részvényeik után. A teljes jogon regisztrált tagokat "hivatalos tagnak" nevezik és az összes többi "csendes tag". A csendes tagok száma meghaladja a ténylegesen hivatalos tagokét kétfold az egyben valamennyi ágazatban. A kkv tagok teljes szavazati jogának korlátozása tartja a WIR-t összhangban az alapító okirat elkötelezettségével, hogy a kkv-k érdekeit szolgálja.

Nincs olyan vállalkozási csoport, ami átveheti a szövetkezet szabályozását, mert a svájci jog a vállalkozás méretétől függetlenül csak az egy tag egy szavazatot engedélyez. Ez az egyedülálló szabályozási struktúra lehetővé teszi, hogy a kkv-k fenntartsák az ellenőrzést a szervezet felett, miközben lehetővé teszi a szélesebb gazdasági tevékenység elosztását.

A WIR is fejlődött a korról, és most a vállalkozásoknak több szolgáltatást kínál. A hitel a gazdaság és a vállalkozások motorja, a hitelre nemzeti és a helyi valutában is szükség van:

A kettős hitelrendszer – WIR hitelek (WIR-ben) és WIR kölcsönök (svájci frankban) – számos előnnyel bír:

- Az ügyfelek egyszerre csinálhatnak cseregyűri üzletet és készpénz üzletet (sokan használják a WIR Bankot, mint második bankot).
- Hagyományos pénzügyi szolgáltatásokat nyújt, amik iránt kereslet van akkor is, amikor erős a fő gazdaság, és egy alternatív csereeszköz recesszió idején (mind pro-, mind anti-ciklikusan működik).
- Az ügyfelek kombinálhatják a WIR Bank hiteleket és a WIR Bank kölcsönöket - például építkezésnél, vagy ház felújításnál.

Egy alacsony kamatlábat számítanak fel a hitelekre a WIR Bank adminisztrációs költségeinek fedezésére, hogy fenntartsanak egy tartalékalapot és fizessenek egy kis osztalékot a tagoknak, de a bank ettől nem lesz túl nyereséges. Alkalmanként tőkét gyűjt a tagoktól a belső

részvényeken keresztül, kérve, hogy kereskedjenek egy belső tőzsdén. A WIR rendszer banki üzleti forgalma elérte a 3,799 milliárd svájci frankot 2010-ben.

A kölcsönös önszolgáltató szövetkezeti kultúra két dologtól függ: magatartásoktól és szabályoktól. A kezdetek óta mindig volt egy pár tag, aki megpróbált visszaélni a rendszerrel, de azokat, akik megszegik a szabályokat, kirúgják. A bank szigorú ellenőrzést tart fenn, és éves jelentéseket tesz közzé mindenféle üzleti kockázatról.

Hervé Dubois leírja, hogyan maradt fenn a WIR ilyen sokáig:

Valódi kitartás és az alkalmazkodóképesség kell hosszú évekig és sok-sok türelem. Vastag bőrre van szükség! Sokan jönnek most hozzánk, a pénzügyi válság és a nagy kereskedelmi bankok bizalmatlansága miatt. Szeretik a szövetkezeti önszolgáltató kultúrát. Ez azt jelenti, meg kell tartanunk az innovációt és az új termékek kifejlesztését mindkét pénznemben.

A csupasz statisztikai eredményeken kívül, három oka van, amiért a WIR sokkal fontosabb, mint aminek látszik, egyedül a kereskedési volumen alapján:

1. Van egy mennyiségi kiegyenlítő hatása. Tegyük fel, hogy valaki vesz egy épületet 1 millió svájci frank értékben, amelyet nem vettek volna meg 100%-os nemzeti pénzért; 20% WIR frankot és 80% svájci frankot fizetnek. A svájci gazdaság ösztönzése a teljes 1 millió, nemcsak a 200,000 WIR frank elem, tehát a gazdasági hatása a WIR rendszernek ötször nagyobb, mint azt a kereskedési volumen önmagában is jelzi.
2. Időzítés: a WIR-t akkor használják inkább, ha recesszió van, így segít, különösen a kritikus időkben.
3. Főleg a KKV-k azok, akik eldöntik, használják-e WIR-t vagy sem, és a KKV-k adják több, mint 85%-át a munkahelyeknek Svájcban.

4. fejezet

A Népi Pénzek közös vonásai, megvalósíthatósága

Mivel kevés tapasztalatunk van a tervezett pénzrendszerekről, amivel olyan társadalmat tudunk létrehozni, ami nem kizsákmányoló módon dolgozik az emberekért és a természetért, ezért szükségünk lesz rá, hogy újat alkossunk.

David Korten¹⁷

Eddig nem volt szó a regionalitásról, csak helyi kezdeményezésekről. A régió földrajzilag egy nagyobb területi egység, amely egy vagy több nagyobb települést, vagy egy vagy több várost, esetleg egy vagy több megyét foglal magában, amely lehet államilag kijelölt, vagy a természetes gazdasági folyamatok által meghatározott. A régió végső soron lefedhet egy egész országot, de a gazdasági kapcsolatok több ország összefüggő részterületeit is egybefoghatják. Ma még kevés helyi utalvány tudott regionálissá válni, de a jövő egyik céljaként kell szerepeljen az olyan – bár eddig még főleg számlapénzként működő – regionális csere- és hiteleszköz, mint a WIR, ha komolyan veszik az ilyen típusú csereeszközt szervezők a globalizáció káros hatásai elleni küzdelmet.

Már itt érdemes feltárni néhány eltérést a helyi és a regionális utalványok között:

4.1. táblázat A helyi és a regionális utalvány összehasonlítása

Helyi utalvány:	Regionális utalvány:
általában egy, vagy néhány kisebb településhez köthető;	egy adott régió településeit köti össze;
a településen van legalább egy hiteles ember;	a régió szintjén található legalább egy hiteles ember;
általában egy önkormányzat felelős a kibocsátásáért, amiért meg kell küzdenie a bizalomért;	több vagy sok település felelős a kibocsátásért, ami eleve, szinte automatikusan, bizalmat teremt a kibocsátó(k) felé;
célja általában a település erőforrásainak helyi hasznosítása;	a települések valamilyen – történelmi, gazdasági, vagy egyéb – közös múlttal rendelkeznek, ami

¹⁷ D. Korten: Money as a social disease, <http://liveingeconomiesforum.org/1997/money>

	szintén a(z ön)bizalom növekedése irányába hat;
területileg szűk a hatóköre, ezért nehezebb a forgás biztosítása;	széles körben forog, ezért forgását a sokszínűség (sokféle szakmát, terméket, szolgáltatást képes átfogni) miatt könnyebb biztosítani;
ritkán fejlődik olyan szintre, hogy megoldhatók legyenek vele a helyi forgóhitelezési problémák;	rendszerint az alapcéljai között szerepel a kereskedelmi bankoktól független, kedvező kamatozású hitelek folyósítása a régiós vállalkozásoknak (ez a volumen miatt is könnyebben megoldható); a hitelezés megnöveli a vállalkozók bizalmát a rendszerben és vonzóvá teszi számukra a régiós utalványt.

(forrás: saját szerkesztés)

A továbbiakban a két szó felcserélhető, ezért csak a "helyi" fog szerepelni, kivéve, ha megkülönböztetésük értelemszerűen szükséges. (Aki viszont regionális szinten tud és akar cselekedni, az egyszerűen kicseréli a helyi szót regionálisra.)

A nemzeti vagy nemzetek feletti hitelpénzek támogatják az ipari növekedést, a régiós központokat, az országokat átszelő kereskedelmet a piacok között és a versenyt, ami elvileg jótét hozhatna. Ezek olyan kamatláb-vezérelt „fiat pénzek”, amelyeket hierarchikus és monopolizált szervezeti struktúrákon keresztül hoznak létre és a megtermelt jövedelmeket a pénzközpontokba áramoltatják, gyűjtik össze. A jól megtervezett és irányított helyi és régiós utalványok különböző elveken, játékszabályokkal működnek, kitöltik a hézagokat a hivatalos pénz mellett és stabilizálhatják az egész rendszert anticiklikus akcióikkal.¹⁸

A kiegészítő pénzek, helyi utalványok, vagy a cserekörök általános célja a kihasználatlan erőforrások összekötése a teljesítetlen szükségletekkel, amiket a hagyományos, hitelpénzzel történő cserék nem tudnak hasznosítani azért, mert céljuk a mindenek fölötti profit biztosítása a nagy rendszerek számára, figyelmen kívül hagyva a kis rendszerek, az egyének igényeit, sajátos érdekeit. Az aláhúzott szövegből következik, hogy a Népi Pénznek elsősorban ott van létjogosultsága, ahol vannak kihasználatlanok a kapacitások, mert velük járnak szükségszerűen a kielégítetlen szükségletek..

Az ebből következő alapvető célok a következők:

- Helyi munkahelyek létrehozása.
- A vásárlóerő elfolyásának leállítása a régióban.
- Új távlatok nyitása, hogy a helyi önkormányzat képes legyen teljesíteni kijelölt feladatait.

¹⁸ Ilyen a 3.1.1. alfejezetben szereplő svájci WIR rendszer.

4.1. Népi Pénzek közös céljai, nehézségei

Szinte minden, a Népi Pénzt propagáló írás az előnyök felsorolásával kezd. Viszont szinte egy sem szól arról, hogy ezek csak lehetőségek, amelyeket meg kell tudni valósítani. És ez nem egy egyszerű feladat. Talpraesett, hozzáértő embernek kell lennie annak, aki belefog bármelyik típusának szervezésébe, mint az kiderül majd ebből és a következő fejezetből.

Kicsire alakított országunk gazdaságát a II. világháborúban nem sikerült annyira el- és lepusztítani, mint '90 után. A privatizáció jelszava alatt kiárúsították az ország vagyont potom pénzért. Ennél több esze volt – vagy kevésbé volt „internacionális” – a környező volt szocialista államok vezetésének. Egyetlen járható út maradt számunkra: a magyar gazdaság újbóli megteremtése.

A gazdaság újjáépítéséhez sok minden kell¹⁹, elsősorban a hit abban, hogy képesek vagyunk rá. Másodsorban a helyzet kezelésének egyik kulcsa: a létfenntartás feltételeinek biztosítása annak érdekében, hogy a megnyilvánuló hazai törekvéseknek ne szabjon gátat

- a mesterségesen visszaszorított fizetőképes kereslet, illetve
- az extraprofit learatására törekvő nepperek közbeékelődése,

hanem az a méltányos módon önfenntartó jövedelemszerzés forrása lehessen. Ez azt jelenti, hogy a létfenntartási piacot mind nagyobb mértékben vissza kell szerezni hazai kezekbe, mert csak ez képes a mai katasztrofális, valódi munkanélküliséget hatékonyan csökkenteni.

A létfenntartás legfontosabb elemei:

- a. Egészséges élelemhez való hozzájutás.
- b. Évszaknak megfelelő öltözettel való rendelkezés.
- c. Lakhatás
 - Vízzel, fűtési-főzési képesség;
 - Elfogadható és megfizethető közüzemi szolgáltatások (villany, csatorna, aszfaltút, stb.).
 - Közlekedés, kommunikáció;
 - Szolidáris, nem deviáns szomszédság.
- d. Alapvető egészségügyi ellátás, egészségmegőrzés.
- e. Az érvényesüléshez szükséges tudás megszerzése.
- f. Közbiztonság.
- g. Az esettekről való gondoskodás.

¹⁹ Az alább következő sorok a <http://lmv.hu/node/4336> blog felhasználásával készültek.

Mindegyikhez pénz kellene és a helyzet sem egyszerű. Az elsődleges feladat az egészséges élelem biztosítása. Azonban az ország számos pontján ott vannak az olcsóságukkal operáló multik (Lidl, Aldi, Penny Market, Tesco, Spar, Auchan, Cora hogy csak a legismertebbeket említsük). Ez persze csalóka olcsóság: a több ezer (nem egyszer tízezres nagyságrendű) áruból néhány tucatot „akciósan” olcsóbban adnak, mint a versenytársak, ugyanakkor a többi áru magasabb árán hozzák ezt az árbevételkiesést, mert a vevő, ha már ott van, nemcsak az akciós árut veszi meg, hanem mást is (utólag már senki nem ellenőrzi le, hogy a néhány km-rel távolabbi másik bevásárló központban ezt olcsóbban kapta volna-e meg). Az erős forintnak köszönhetően, emellett ma már ott tartunk, hogy a német vagy osztrák vaj olcsóbb, mint a magyar. Lassan a magyar áru eltűnik a polcokról.

A fizetőképes kereslet kiegészítő fenntartására alkalmas eszköz lehet a helyi (regionális) utalvány. Ennek a gazdaságélénkítő eszköznek is ezt a célt, alapvetően a létfenntartást, a fennmaradást kell szolgálnia. Ez azt jelenti, hogy nem mindegy, hogy mire költjük a pénzünket, vagyis mennyi ideig tartjuk a pénzt helyi, így hazai körforgásban. Ma a kézhez kapott pénz döntő hányada azonnal külföldi érdekeltségek kezébe kerül, amelyből nagyon keveset fordítanak arra, hogy más magyar érdekeltségű cégektől vásároljanak, vagyis hozzájáruljanak a hazai gazdaság fenntartásához. A kiadott „éhbér” sokkal inkább a külföldi – az esetek többségében silány beltartalmú, de vonzó áru és megjelenésű – élelmiszer fizetőképes keresletének biztosítását, vagyis a külföldi érdekeltségek piacszerzését szolgálja. (Biológiai hasonlaltal élve érszükületet okoznak, hogy minél kevesebb vér jusson a szervekhez, ami előbb-utóbb azok elhalásához vezet.)

A Népi Pénz alkalmas arra, hogy kontrolláljuk vele azt, mire költi felhasználója, amennyiben kikötjük, hogy csak valóban magyar eredetű áru/szolgáltatás vásárlására használható. A külföldi eredetű áru vásárlását a hagyományos hitelpénzből kell megoldani. Sem a csereközösség, sem a helyi utalvány nem szorítja ki a hitelpénzt. Például a helyi utalvány bármikor átváltható hitelpénzre és hitelpénzből bármikor helyi utalvány vásárolható. A Népi Pénz használata elkötelezettséget képvisel: birtokosa, ha tudatos, a magyar gazdaság újjáépítéséhez kíván hozzájárulni.

A fentiekből talán már kitűnik, hogy egy Népi Pénz bevezetése önmagában még nem oldja meg a gazdaság újjászervezését, viszont kedvezőbb működési feltételeket teremt. A legnagyobb tömegbázis a létfenntartási piac „visszafoglalásán” alapuló gazdasági újjáépítéssel teremthető meg. Ebben ugyanis majdnem minden magyar állampolgár érdekelt.

Egy jól megtervezett Népi Pénz tehát elősegítheti az alábbi célok bármelyikét vagy mindegyikét:

- a hagyományos – globalizációt kiszolgáló - pénzügyi közvetítőrendszert (mint a hitelintézetek és egyéb hagyományos pénzügyi szolgáltatók) nem a helyi közösségek megfelelő kiszolgálására hozták létre, így „nem veszi figyelembe” a helyi érdekeket. Egy fenntartható helyi pénzügyi rendszer fejlesztése az elsődleges cél, amely jobb védelmet nyújt a pénzügyi spekulációk káros hatásai ellen;
- kamatmentesség, mert a kamat a központi felhalmozást támogatja, és ezáltal visszafogja, vagy felszámolja a helyi gazdaság növekedését, illetve azokban a közösségekben, ahol van kamat, a kamat a közösségeken belül marad;;
- helyi hitelpénz-hiány fellépése (válság vagy más negatív gazdasági jelenség miatt) esetén segít annak leküzdésében;
- helyi önellátás megszervezése. A helyi gazdaság szelektív ösztönzése, mivel a hitelpénz nem a helyi közösségeket szolgálja, figyelmen kívül hagyja a helyi érdekeket;
- gazdaságélénkítés hitelezéssel. A likviditás új forrásainak megteremtése, különös ...

5. fejezet

A Népi Pénzek gyakorlati kérdései

*„Manapság az emberek mindennek tudják az árát,
de semminek sem az értékét.”*

Oscar Wilde

A közösnek tekinthető vonások után vizsgáljuk meg a cserekörök és helyi utalványok egyedi jellemzőit, sajátosságait. Mivel több ezer különféle Népi Pénz működik a világban, elvileg levonhatók azok a tanulságok, amelyek a sikeres működtetéshez szükségesek. A sikeresek megtalálták a saját módszereiket és azokat igyekeznek közkinccsé tenni. Amit nem lehet általánosítani, az a környezet reagálása egy-egy módszer bevezetésére, ami azért – szerintem – kiolvasható a 3. fejezet vonatkozó példáiból.

Kérdés, hogy van-e magyar út a Népi Pénzek területén? Amit látni lehet az az, hogy míg a fejlett világ egyes részein – elsősorban az angol és német nyelvterületeken – jelentős a civil szerveződés és ennek következtében komoly fejlesztés és fejlődés érzékelhető, illetve a franciáknál komoly állami támogatásban részesülnek ezek a kezdeményezések, addig magyar ol-

dalon egyelőre egyes, kisebb csoportok megpróbálják másolni a nyugaton működő modellel – inkább kevesebb, mint több sikerrel. Ennek számos oka lehet. Olyanok, mint például közömbösség, értetlenség, a pénzügyi folyamatok ismeretének szinte teljes hiánya. Azonban – mint láttuk korábban – a többi kelet-európai országban sem sokkal jobb a helyzet ezen a területen, bár ez nem vigasztaló. Nyugaton a kitalálóiknak sikerült a modelleket saját társadalmi környezetükhöz adaptálniuk, mert fejlesztő egyesületeket, vállalatokat, érdekvédelmi szervezeteket hoztak létre, ami nálunk gyakorlatilag teljesen hiányzik.

Az alkalmanként megalakuló helyi csoportok magukra, illetve az interneten található anyagokra vannak hagyatva. A friss csoportok vezetőinek nincs lehetőségük konzultálni más, már működő csoportok vezetőivel, mert általában nem is tudnak egymásról. Amíg ez nem sikerül, amíg nem tudják megszervezni önmagukat, a cserekörök vagy bezárkóznak, vagy elhalnak. A helyi utalványok területén ugyan megalakult a szervezetük – a Helyi Pénzek Szövetsége –, azonban működése még nem elég nyilvános, nincs olyan kisugárzása, hogy ez a forma szélesebb körben képes legyen elterjedni. Ismertető anyagok készítése és terjesztése talán a legfontosabb, elsődleges feladat, amit elsősorban adaptálnunk kell(ene) saját viszonyainkhoz.

A Népi Pénzek védelmére annyit el kell mondani, hogy bár a 2008-as válság még mindig nem múlt el, azonban a létrehozásuk egyik alapfeltételének számító pénzhiány megszűnt, viszont az emberek pénzügyi műveltsége még nincs azon a szinten, hogy felismerjék a Népi Pénzek fontosságát, illetve kevesekben fogalmazódott meg a közösség iránti igény is.

Alapvető elvárás a továbblépéshez, hogy megszülessen egy Népi Pénzes honlap és az érdeklődők egy helyen juthassanak hozzá a szükséges információkhoz, kapcsolattartási lehetőségekhez a sok kis, ezzel a témával foglalkozó – sokszor nem teljesen megalapozott, de lelkesítő cikket közlő – honlapok helyett.

5.1. Cserekörök

A II. világháború után, nem kis részben a szocialista tömb hatására, létrejött a keynesi elméleten nyugvó jóléti kapitalizmus, amely a keresletet a bérek emelésével növelte a profit rovására, illetve a válságok kialakulását állami költekezéssel előzte meg. A rendszer csodálatosan prosperált a '80-as évek elejéig. A '70-es évek olajválságai dollár milliárdokat hoztak létre a Közel-Keleten, amik az amerikai bankoknál landoltak. A szocialista országokat alacsony, de mozgó kamatokkal rávették hitelek felvételére, majd Ronald Regan drasztikusan megemelte a

kamatokat és a szocialista tömb, élén a Szovjetunióval, összeomlott. '89-ben megindult a „rendszerátalakítás” keleten és a jóléti kapitalizmus felszámolása nyugaton, ahol a béreket csökkenteni nem lehetett, így megindult az extra juttatások és a jóléti rendszerek lebontása.

A nyugati bérek azonban így is messze felette maradtak a volt szocialista országok béreinek. Az embereket a politikusok azzal hitegették, hogy a keleti bérek rohamosan felzárkóznak a nyugati színvonalra, amiből a valóságban a reálbérek²⁰ drasztikus csökkenése valósult meg²¹. A magyar viszonyokat és az azokból való kitörés egy lehetőségét jól jellemzi Bajkó Kati alábbi, 2010-ben írt eszmefuttatása:

„Örömmel fizess!

’Nem bolondultam meg, csak megpróbálom másképp látni és láttatni a dolgokat.’

Fizetni valamiért annyi, mint cserélni valamit valamire. Kereslet-kínálat. Ár-érték. Ha valamire szükségem van, pénzt adok érte. Na, itt kezdődnek a gondok! A pénz mindig soknak tűnik annak, aki adja és kevésnek annak, aki kapja. Mikor elvégeztem a ruhaiparit, hamar rájöttem, hogy főállásban, egy műhelyben szalagon, darabbéért dolgozni nem nekem való. Láttam a lepukkant asszonyokat nyugdíjhoz közel acsarkodni a jobban fizető műveletekért. Folyton azt hallgattam, hogy majd ha családom lesz, rájövök, hogy nem fontos a divatos ruha, majd megtanulom kétszer kiáztatni a tea filtert, de akár le is lehet mondani mindenről, ami örömet okoz. Fő, hogy spóroljunk!

Egy hónap után beláttam, hogy ezért élni nem érdemes. Azóta varrok úgy, hogy én döntöm el: mit mennyiért. Csináltam munka mellett, gyés-en, vállalkozóként, mikor hogy adódott. Sokáig nem volt gond, mindig volt munkám és bevételem...

Pár éve nagyot változott a világ. Azt vettem észre, hogy elmaradnak a méretes ruhák, de még az átalakítások is elapadtak. Jöttek a nadrágfelhajtások, kisebb javítások. És a panaszok. Miért négyszáz forint a felvarrás, amikor az egész nadrágot egy ezresért vette a piacon? Egy ideig türtem, néha megjegyeztem, hogy vigye akkor oda, ahol vette és hajtassa fel ingyen! Olcsó legyen! Ez lett a mottó.

Úgy egy éve elegendem lett, és kijelentettem: amíg elfogadom, hogy leértékelik a munkámat, addig nem is érdelek jobbat! Abba hagytam! Na, nem a varrást, hanem azt, hogy lelkiismeret-furdalást érzek, amikor pénzt kérek. Van, akinek letagadom magam, mert nem vagyok hajlandó árvitákba bonyolódni...

A döntésem után, ha nem is azonnal, de lassacskán megváltoztak a dolgok. Aztán találkoztam egy olyan mondattal, amire nem is számítottam: ***annyit kérj, hogy legyen kedved meg-***

²⁰ Reálbér = a nettó, nominális (forintban kapott) bérért kapható áruk és szolgáltatások mennyisége.

²¹ Lásd Berend T. Iván fentebbi idézetét.

varrni. Nem hittem a fülemnek! Nem kellett más, csak elutasítani a siránkozókat, új embereket megismerni. Tőlük megtanultam, hogy lehet ezt magasabb szinten művelni.

Azóta mondom mindenkinek, örülj, hogy fizethetsz! Add meg az árát annak, amit meg akarsz szerezni és várd el, hogy te is megkapd a munkádért azt, ami neked jár.

El lehet menni a multihoz, megvenni olcsón mindent, mert ennyire futja. Lehet, hogy rövidtávon megéri, de senki se higgye, hogy a fillérékért árult termék – legyen az élelmiszer, iparcikk vagy bármi egyéb – nem átverés. Ki hiszi el, hogy az olcsó szilveszteri virsli valaha is látott malacot?! A háztartási kütyü jó, ha egy évig kitart, aztán lehet másikat venni...

Közben meg ügyesen tönkretesszük a magyar vállalkozókat, termelőket. Nem vesszük észre, hogy ez a cél? Elég jól halad a birkásítás. Adjuk le az igényeinket, érjük be kevesebbel, fogadjuk el, hogy ennyit érünk? Hol a határ? Miért kell megvárni, amíg tarthatatlanná válik a helyzet?

Már hallom az ellenvetést: de hát én mit teyek, amikor ennyi fizetésből erre futja?

A boltban már nem árulunk új ruhát, mert nem veszi senki. Ami még maradt, fillérékért árusítjuk ki. Sokan jegyezték már meg: mi kerül egy rugdalódzón 3000 Ft-ba? Ilyenkor elmondom, hogy az anyag, az idő, az üzem működése, stb...! Persze ezt nem is hallják meg a legtöbben, ezért el szoktam mesélni, hogy '84-ben mikor a Szivárványban dolgoztam, egy rugi 200 Ft volt, a fizetésem 3000!

Tehát egy havi béreimből 15 db-ot tudtam volna venni. Most egy a minimálisnál valamivel jobb fizetésből (ami úgy 90.000 Ft) hányat is lehetne venni? Tehát a rugi most olcsóbb! Csak az egyéb kiadások miatt nem futja rá! *Mikor egy kismama sír, hogy mennyibe fog kerülni a babakelengye, közben melírozott a haja, műkörme van és drága mobilja ... akkor azért el kell gondolkozni, kinek mi a fontos.*

Visszatérve az eredeti témához, fontos lenne érezni a pénz értékét. Egy régi humorista levelezte, hogy a pénz szó a „nincs”-ből származik. Ő viccnek szánta, mára azonban igaz lett.

Amíg azon vagyunk, hogy minél olcsóbban ússzuk meg, a másik fél is minél olcsóbban akarja megúszni – és ez megy körbe-körbe...

Ismerjük fel a saját értékünket, és ismerjük el egymásét is. Nézzünk körül, keressük egymást, lássuk reálisan a helyzetet, éljünk, de ne visszaéljünk azzal, amit tudunk! Ne akarjunk nyereszkedni látva, hogy a másiknak szüksége van ránk! Például, mikor egy szobafestő egy heti munkáért háromszázezret akart kérni, elutasítottuk. Akkor is, ha tudtuk, hogy ketten végeznék a munkát. Mert kiszámolva az órabérüket, igen brutális szám jött ki.

Amikor megkérdezik, miért 1400-ft egy dzseki zipzárcsere, elmondom, hogy azért, mert kb. másfél óra kibontani, visszafércelni és bevarni. Ja, és a zipzár is pénzbe kerül. Nyáron egy asszony azzal akarta lenyomni a blúzvarratás költségét, hogy ő 5000-ft -ért hány órát dolgozik. Azt válaszoltam: ha minimálbérért akarnék dolgozni, elmennék a Tescóba árufeltöltőnek. Különbösen is, megvarni egy blúzt abból áll, hogy feljössz, lemérlek, megbeszéljük pontosan a fazont, szabásmintát készítek, kiszabom, próbára állítom, lepróbáljuk, leigazítom, újabb próba után készre varrom, és kivasalom. Ez nem kétórás elfoglaltság!

Egy másik sokkal jobb hozzáállású asszony viszont azt kérte, hogy ha lehet, ne egyszerre varrjuk meg a több dolgot, amit kért, mert be kell osztani a pénzét. Tehát nem a munkadíjat sokallta, csak a saját lehetőségeihez mérve kérte az időzítést.

A nagy változások közepette elfelejtettünk valamit. ***A pénz nem cél, hanem eszköz!***

Mikor megkérdezte valaki, voltunk-e nyaralni, azt feleltem: nem, viszont elmentünk a KISS koncertre hárman, hatvanezerért! Megérte, mert hatalmas élmény volt őket élőben látni, és megmutatni a kislányunknak is. Ezért nem sajnáltuk a pénzt. Venni valamit a párunknak csak azért, mert megláttuk a kirakatban és Ő jutott róla az eszünkbe, lemenni vacsorázni egy jót, találni egy jó könyvet... Nyáron nem sokkal apukám elvesztése után anyut elvittük a szentendrei Skanzenbe. Örültünk, hogy egy napra kizökkentettük abból a szomorú helyzetből, amibe hirtelen került. Hiszen neki a gyerekkora részei voltak a kiállított tárgyak, élvezettel mesélt arról, hogyan is működtek azok az egyszerű mezőgazdasági gépek, sőt az egyik ott dolgozó asszonyt még gyorsan ki is képezte a gyógynövények hasznosságáról...

Nem akarom hosszasan sorolni azokat a kiadásokat, amiket örömmel vettünk a nyakunkba, mindenkinek vannak hasonló élményei. Remélem!

A lényeg, hogy adni és kapni lehet kényszer nélkül is, csak tudni kell, mi mennyit ér valójában!”²²

Ami a fentiekből kiderül, hogy kevés a pénz (és túl sokfelé megy el). Na, nem általában, mert úgy meg túl sok van, hanem a bérből és fizetésből élőknél. Ezen állami szinten nem tudnak és nem is nagyon akarnak változtatni. Az okot versenyképességnek hívják, mivel az ideáramló „tőke” megköveteli az olcsó munkaerőt és mi tőkehiányosak vagyunk.

Az alacsony bérből nehéz rendesen megfizetni az egymásnak végzett munkát. És itt jön be a csere. Ha mindenki vállalja, hogy egy kialakított „bérért” elvégzi a másinak a szükséges szolgáltatást, vagy átadja a kialakított „árért” a számára felesleges dolgot, a pénzhiányos

²² <http://www.humusz.hu/hirek/k-ls-h-rek/r-mmel-fizess/8871>

problémáink nagy része automatikusan megoldódik. Erre szolgál a cserekör, ahol a kör által kibocsátott „pénz” ugyanúgy működik, mint a hitelpénz, hiszen ...

6. fejezet

Népi Pénz és a szövetkezetek

“Ha háborút akarsz az emberek között, dobj oda nekik egy csontot,
ha azt akarod, hogy együttműködjenek, építtess velük egy tornyot.”

Saint-Exupery, Citadella²³

Az előző fejezetekből kiderült, hogy a jelen pénzrendszer visszasságai ellen csak összefogással lehet küzdeni és az emberek pénzügyi képzetlensége miatt a Népi Pénzekkel megvalósult közösségek ereje egyenlőre nem tűnik igazán hatásos ellenszernek. Talán az összefogás egy – egyes helyi utalványoknál már meg is jelenő – hatásosabb formája a szövetkezet.

Ebben a fejezetben, elsősorban a helyi utalványokhoz természetes módon kapcsolódó szövetkezet fogalmát igyekszem tisztázni, mert véleményem szerint a kettő szervesen összekapcsolható, sőt összekapcsolandó, mert egyesítésük felerősítheti előnyeiket és csökkentheti hátrányaikat, elsősorban a szervezési nehézségeket. Aki figyelmesen olvasta a 3. fejezetet, az emlékezhet például az osztrák *Talente Tauschkreis Egyesülés és Talente Szövetkezetre*, vagy a német *Chiemgauer Egyesülés és Regionális Szövetkezetre*, vagy a soproni *Ha-Mi Összefogunk Európai Szövetkezetre*. Tehát nálunk is már „kitalálták”, nekünk csak a gondolkodásmódunkba kell adaptálni a helyi utalványok szervezésénél, de ehhez némi ismeretre van szükség.

Kezdjük az 1. fejezetben tárgyalt problémák rövid összefoglalásával és annak szükséges kiegészítéseivel, mert talán a szövetkezet a helyi utalvánnyal összekötve már valódi megoldás lehet jelenlegi helyzetünkre.

²³ <http://mek.oszk.hu/00300/00382/html/>

6.1. Még egyszer a globális problémákról

A társadalmi problémák gyökere a birodalmak keletkezésénél keresendő. A birodalmak gyarmatokat szereztek és bármely korban a meghódítottak erőforrásainak kirablásából biztosították saját jólétüket. Ma az USA a birodalomépítő, és bár látszólag a „nyugati demokrácia” és a „nyugati értékek”²⁴ terjesztésén szorgoskodik, valójában megpróbálja gyarmatosítani a világot. Csak a modern eszköztárnak megfelelően elsősorban pénzügyi eszközökkel, de ha ez nem megy, akkor ismételten fegyverrel.

Ismétlés a tudás anyja, ezért következzen az 1. fejezetben már leírt mai, „modern” kolonizáció történetének rövid, vázlatos összefoglalása kicsit másképp:

A II. világháború után a nyugati társadalmakban a szocialista világrendszer kialakulásának hatására elkezdtek kiépülni a szociális ellátórendszerek (egészségügyi ellátás, nyugdíjrendszer, munkanélküli segély) és a szakszervezeti követelésekre emelkedtek a bérek. Az emberek a nyugati társadalmakban egyre jobban éltek, mivel a bérek lényegesen a létfenntartási minimumok fölé emelkedtek. Kialakult a „jóléti kapitalizmus”, az államkapitalizmus a tervezhetőséggel és a gazdasági ciklusok elfogadható kezelésével.

A többletjövedelem arra ösztönözte a vállalatokat, hogy egyrészt olyan termékeket állítsanak elő, amik vonzóak – bár sokszor feleslegesek – az emberek számára, másrészt mindenáron rávegyék az embereket a megvásárlásukra. Kialakult a direkt marketing, ami igyekezett – nem kis sikerrel – fogyasztóvá nevelni az embereket. Ebben kulcsszerepe volt/van/lesz a médiának.

A rendszer a '70-es évek eleji olajválságig jól működött és ez megmaradt a '70-es évek végéig, mert a tehetetlenségi erő a rendszert közel az évtized végéig magával vitte. A jó működés oka viszonylag egyszerű. A túlkeresletes piacokon a vállalatok elegendő profitot tudtak realizálni. Azt is lehet mondani, hogy a hozzáadott értékből kialakított a bér-profit arány az optimálishoz közeli volt.

A '70-es évek elején bonyolult folyamatok indultak el, vagy inkább indították el őket. A dollár az 1944-ben megállapított áron történő aranyra válthatósága és a piaci ára közötti különbség már olyan nagy volt, hogy nem volt fenntartható, ezért '71-ben Nixon elnök felfüggesztette az aranystandard rendszert. 1972-ben kitört az első olajválság. '73-ban Amerika felmondta az aranystandard rendszert és ezzel megszűnt a dollár nyomtathatóságának gátja. A dollár – a

²⁴ A nyugati demokrácia és értékek általuk való elfogadásának egyetlen kritériuma az USA politikájának kritikátlan elfogadása. Ha ez teljesül, akármilyen diktatórikus vagy apartheid rendszer demokratikusnak minősül, mint például Szaúd-Arábia.

világra rákényszerített dolláralapú olajtőzsdék hatására – olajár függő lett, kialakult a petrodollár és a lebegtetett valutaárfolyam a mozgó banki kamatokkal együtt.

A megemel(tet)et olajárral elkölthetetlen dollár milliárdok jelentek meg a Közel-Keleten, amelyek a nagy amerikai bankokban landoltak. A dollárfeleslegek kihelyezhetősége érdekében kitalálták a független jegybank fogalmát, amit az IMF és a Világbank gátlástalanul ráerőltetett a világra. Az országok elkezdtek eladósodni és elindult a ma globalizációnak nevezett – a mainstream által természetesnek és áldásosnak kikiáltott, valójában egy újragyarmatosításnak tekinthető és a közösségekre s így a társadalomra is elképesztően káros – folyamat.

A világban található pénzmennyiség zabolátlan növekedésbe kezdett, sőt az ellenőrizetlen nemzetközi bankrendszer már maga is „termeli” a pénzt. Csak az USA maga mintegy 3 milliárd fedezetlen dollárt dob piacra évente²⁵, amivel elképesztő módon eladósodik a világ felé. A dollár értékét a felügyelete alá vont olajpiac biztosítja. Az eladósodása azt jelenti, hogy az USA gyakorlatilag a világgal tartatja fenn uralmát, hiszen mindenki „boldogan” hitelez a világ csendőrének.

Az áruforgalom számára szükségtelen pénzmennyiség spekulációs pénzként csapódott/csapódik ki, az államok számára kezelhetetlen folyamatokat beindítva. A mozgó kamatlábra adott kölcsönök segítségével a '80-as évek végén megbuktatták a szocializmusnak nevezett rendszert, amivel elvileg minden akadály elhárult a pénztőke korlátlan terjeszkedése elől.

A létrehozott óriási látens pénzmennyiség óriási hozamot követel, amit csak óriási vállalatok tudnak kitermelni. Létrejöttek a nemzetek feletti multi- és transznacionális termelő és kereskedelmi, majd szolgáltató vállalatok és végül a bankok, amelyek terjeszkedésükkel kis vállalkozások ezreit tették tönkre – még kisebb országokban is. Ez a munkanélküliség növekedéséhez és a közösségek további erodálásához vezetett.

Némelyik probléma nagyon mélyen beleivódott a „nyugatias” társadalmakba (ide értve a magyar társadalmat is). Az egyik ezek közül a kamatos kamatnak, mint „természetes” dolognak az elfogadása²⁶. Egy másikra mutat rá a következő történet, amelyet írója a következőképpen vezet fel:

„A leírt történet valójában nagyon elgondolkoztató. A mi európai gondolkozásunktól idegen, hiszen életünket a pénz hajhászása tölti ki. Alig-alig tudjuk elképzelni, hogy ha többet is tudnánk keresni, miért mondanánk le róla.

²⁵ Az állapot fonákságát mutatja, hogy ha bármely más ország hitelt vesz fel, akkor számolhat a leminősítéssel, míg az USA-t azért akarták leminősíteni a legfelső kategóriából nemrég, mert Obama elnök nem akart hozzájárulni az újabb nagy adag dollár piacra dobásához, a pénzhígításhoz az adósságcsökkentési programja miatt. Lásd: <http://idokjelei.hu/2011/08/kina-szerint-obamanak-nem-sikerult-hatastalanitania-az-adossagbombat/>

²⁶ De erről már részletesen volt szó az 1. fejezetben

Ismert annak a halásznak az esete, aki naphosszat heverészik a tengerparton, estefelé elmegy, kihalászik egy különleges rákfajtát, amit csak ő tud kifogni, eladja egy nagy szálloda vendéglőjének, és megvan az aznapi keresete. Vidáman heverészik tovább. Egy szép napon egy amerikai vetődik arra, beszédbe elegyednek, és a heverésző halász az amerikai érdeklődésére elmondja, hogyan él. Az amerikai döbbenten kérdi, dehát ember, maga az egyetlen, aki ezt a nagyon keresett és ritka rákot ki tudja fogni. Miért nem fogad fel embereket, halásznának együtt, először egy kis csónakkal, majd több csónakkal, aztán hajóval, sőt egy egész hajórajjal. Nemcsak ennek az egy szállodának szállítanának, hanem a többi szigetre is, az egész országba, majd talán az egész kontinensre, külföldre. Gazdag ember lenne. Semmi gondja nem lenne. Nem kellene dolgoznia sem. Egész álló nap itt heverészhetne a parton.

Mire a halász ránézett és csak ennyit kérdezett: miért, hát most mit csinállok?”²⁷

7. fejezet

Záró gondolatok

Ne vess el semmit, amíg nem értetted meg,
ne fogadj el semmit, amíg nem értetted meg.

Rudolf Steiner

Az összes pozitívumuk ellenére nehéz idők járnak most a cserekörökre, helyi utalványokra. Látszólag elmúlt a pénzügyi válság. De biztos, hogy előtte állunk a következőnek, s jobb rá felkészülni. Talán a legfontosabb, hogy aki belefog, annak meg kell értenie, hogy ez egy gazdasági vállalkozás és ennek megfelelően kell gondolkoznia, cselekednie. Egy ilyen vállalkozás elindítása mindig könnyebb, mint a folyamatos üzemeltetése, fenntartása. Mindig kellenek új ötletek a figyelem ébrentartására. Enélkül hamar elhal a kezdetben bármilyen jónak tűnő kezdeményezés is. Nem elég a kuruc virtus.

Legalább ekkora feladat a közösségépítés, amelynek bár óriási irodalma van, minden eset más, tele buktatókkal. Homogén csoporttal könnyű lenne a helyzet, de a valóságban nincs olyan csoport, amelyből, ha valaki közösséget szeretne formálni, ne lenne benne egy-két nem odavaló, kilógó, bajkeverő „fazon”, aki ellentéteket teremt, vagy tönkreteszi a hangulatot. És

²⁷ Balázs Judit: *Mindenki egyformán különböző*, Nyugat Magyarországi Egyetem Kiadó, 2014.

néha beférkőznek a csoportba provokátorok, akiknek más a politikai felfogása, érdekeltsége. Azt ilyen szituációkat egy jó szervezőnek kezelni kell tudni. Valójában ekkor derül ki, hogy valaki jó vezető-e.

Csak remélhetem, hogy olyanok kezébe is elkerül ez a könyv, akik tudnak és képesek profitalni a benne leírtakból. A három téma, a cserekörök, a helyi utalványok és szövetkezetek látszólag nem túl közel álló témák, de talán sikerült megértetnem, hogy ezek ugyanazon probléma, ha nem is megoldási, de ahhoz közelítő, szorosan összefüggő oldalai. A pénz tulajdon-ságai és az általa okozott problémák feltárása önmagában köteteket igényel – és sok alternatív közgazdász és újságíró foglalkozik vele – így teljes feltárása reménytelen vállalkozás lett volna, de megint csak remélem, sikerült az alapproblémákra rávilágítani és emellett hasznos ötleteket, tanácsokat adni az ezzel foglalkozóknak, vagy foglalkozni vágyóknak.

Esetleg a szememre vethető, hogy a 6. fejezetben negatívan írtam le viszonyainkat. Szerintem a valóság sokszor ennél is elkésőbb. Azonban a negatívumok feltárása nélkül remény sincs azok pozitív irányba való befolyásolására, felszámolására.

A magyar helyzetet tekintve, úgy vélem, az önkormányzatokra nagy felelősség hárul – és nemcsak a Népi Pénzek életképességének tekintetében. A közösségi szellem újjáépítése lenne a legfontosabb feladatuk. A Népi Pénz ehhez legfeljebb csak segítséget nyújthat. A legtöbb segítséget ott képes nyújtani, ahol le tudják másolni a Banco Palmas példáját, tehát már a gyerekeknél el tudják kezdeni a helyi utalvány használatának okítását, megértetni velük okát, módját, csínját-bínját. És a gyerekek csodákra képesek...

A Népi Pénzek különleges erővel rendelkeznek:

- Egy Népi Pénz működhet, mint egy határfelület és féligáteresztő membrán a szélesebb hitelpénz-piacca, megvédve a régiókat a globalizáció legrosszabb negatív hatásaitól.
- Az embereket motiválja, hogy árukat és szolgáltatásokat nyújtsanak és kereskedjenek ezen a kiegészítő csereeszközökön keresztül.
- Működhet a közösség saját bankjaként, hogy ellássa hitellel azokat, akik munkát adnak és azokat is, akik dolgoznának és vásárolnának.
- Válság esetén képes csökkenteni a szűkös hitelpénz okozta gátak hatását a cserék lebonyolításánál.

A Népi Pénzek bármelyike, mint pénzhelyettesítő, a pénzek Harry Pottere: egy varázsló rejtett erővel. Ezek az erők kitágítják a monetáris mágia mezejét, ami viszont kitágítja az emberi lehetőségek mezejét. Legjobban az egyes Népi Pénzek mutatják meg, emelik ki az egyik

vagy másik helyi erőforrást, viszont kevés rendszer képes kombinálni és alkalmazni az összes meglévő erőt együtt.

A közösségek újbóli kialakulásának, a Népi Pénzek bevezetésének, a szövetkezeti rendszer ésszerű újjáépítésének számos tényező áll útjában. Ilyenek a hajdan természetes úton kialakuló, de a legújabb korban mesterségesen kialakított „mém” -ek. Ezek azok az emberek agyába – ma már elsősorban a média által – elültetett gondolatok, amelyekről már többször esett szó. Ezek miatt (is) dúl a „magyar átok”. Például egy ilyen mém az a végzetes félrevezetés, amit egy banki reklám így fogalmaz meg: „Nálunk a pénze dolgozik Ön helyett”. Ez a félrevezetés csak arra jó, hogy elkendőzze a tény: munka nélkül nincsen érték. Elhiteti az emberekkel, hogy el lehet kerülni a Biblia igazságát: „Arcod verejtekével keressed kenyeredet.” Az ily módon manipulált társadalomban nincs becsülete a munkának, csak a pénznek. Ez vezetett ahhoz, hogy bármi áron pénzt akarnak szerezni az emberek, ami teljesen demoralizálja a társadalmat. Vagy egy másik: az ország más szervezeteihez hasonlóan számos önkormányzatnál is pártoskodnak, és a helyi célokért való összefogás helyett a központi hatalom kegyeit lesik. Ez is egy mémes csordahatás, ami sok viselkedési formánkra jellemző. Ha követem a vezérbikát – aki lehet nő is –, bizonyára jó lesz nekem is, mert Ő tudja a tutit, illetve csak csurran-cseppen valami a hűségemért. Nem részletezem tovább...

A könyv üzeneteként három pontban foglalható össze egy Népi pénz sikeres indításának és működtetésének alapvető feltétele:

- 1. A jól körülhatárolt terület, amelyre kiterjed a Népi Pénz hatóköre, ne legyen teljes mértékben beágyazva a globalizáció markába, azaz képes legyen az önellátásra bizonyos fokon;***
- 2. Rendelkezzen mobilizálható kihasználatlan erőforrásokkal, mint földek, épületek, gépek, munkanélküliek, stb.***
- 3. Legyen egy csapatot alkotó hiteles emberekből álló csoport – és a csapaton van a hangsúly -, amely bizonyos szintig ért a pénzügyekhez, hajlandó feláldozni szabadidejének egy részét a közösség érdekében és oktató, nevelő tevékenységét elfogadják a többiek.***

Ha bármelyik feltétel hiányzik, kár belefogni.

...

Hosszasan lehetne még elemezni a közösségeket alakító viselkedéseket, azok előnyeit és hátrányait, de annyit még érdemes elmondani, hogy egy kialakuló egyensúlyi helyzet, tehát amikor mindenki együttműködő sem stabil, mert mindig akad valaki, aki dezertál, azaz önzővé válik, mert a pillanatnyi relatív nagy nyereséget, a pillanatnyi érdeke elcsábítja. Ez elindít egy ellentétes folyamatot – ha csak a csoport nem képes ennek ellenállni – és a csoport szétesik, mert a rugalmasan alkalmazkodó része a pillanatnyi nagyobb haszon reményében szintén dezertál, majd kezdődik előről minden, azaz viselkedésünk egyénileg alkatunktól, neveltetésunktől és beállítódottságunktól függően ciklikus, ebből következően csoportos viselkedésünk is. Akár Népi Pénzről, akár szövetkezetről van szó, akár a kettő megfelelő kombinációjáról, a fentieket célszerű figyelembe venni és figyelni az események ciklikusságát még akkor is, ha még látszólag minden rendben van, minden tökéletesnek látszik. Hát még, ha nem...

A fenti példák is részben magyarázatot adnak arra, miért vannak nehéz helyzetben manapság a Népi Pénzek (és adott esetben a szövetkezeti mozgalom is). Jó szervezőképességű, a mai politikától távolságot tartó, közösségszerető emberekre van/lenne szükség, akik nem csak elméletben foglalkoznak a témával, de tesznek is érte. Ehhez azonban partnerek kellenek, elsősorban felvilágosult polgármesterek, akik tenni akarnak az őket választó közösségért.

Ennyit a Népi Pénzről és a közösségekről.

Egy ma is megszívlelendő és a jelen helyzetből kiutat mutató idézettel zárom soraimat:

„Az 1873-ban Bécsből indult és elhúzódó gazdasági világválság után az 1880-as években tartós fellendülés következett. De vajon miért?

A vérmes remények, a szédelgő alapítások és a gondnélküli bizalom kora után, az ezzel járó kijózanodás és az erőgyűjtés korszaka jött el. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1875-ös helyzetleírása szerint 'a korábbi évek szédelgésének egyik következménye abban áll, hogy a lakosság nem kis része teljesen elvesztette hajlamát a kitartó munka általi szerzésre és a becsületes törekvést, amely megfeszített tevékenységgel iparkodik jóléthez jutni. A szédelgési korszak behatásai alatt álló ezen elemek sehogy sem voltak képesek a megváltozott viszonyokhoz alkalmazkodni.' Mai szemmel lassan ugyan, de megtörtént a tudati változás: a szédelgés, a pangás és az erőgyűjtés korszaka után **az 1880-as évek újra a kitartó munka, a vállalkozó kedv jegyében teltek, ennek jeleit Budapesten mindenhol láthatjuk.**

Ráadásul – mint azt Schlett István a Közgazdasági Szemlében 2007-ben leírta – **a politikai osztály, ha kinszenvedések és a pártstruktúra átalakulása árán is, de eljutott a valós kérdések feltételéhez, a cselekvőképességhez és a hathatós politikai döntések meghozata-**

lához. Nemcsak elhárították a pénzügyi összeomlást, de vissza is vezették az országot az 1867-ben megkezdett programhoz, az európai centrumhoz való felzárkózáshoz.”²⁸

És 1914-ig Európa legdinamikusabban fejlődő országává váltunk. Ebből az aspektusból szemlélve mai problémáinkat, a kérdések felvetését is és megválaszolásukat is az olvasóra bízom.

* * *

²⁸ <http://www.komment.hu/tartalom/20090120-velemenytortenelmi-parhuzamok-az-1873as-magyar-valsaggal.html>

Hátsó borító

A szerző 1946-ban született. A középiskolát a Bánki Donát Gépipari Technikumban végezte. Egy éves munkaviszony után felvették a Budapesti Műszaki Egyetemre, ahol okleveles gépészmérnökként végzett. 12 évet töltött a Papíripari Kutatóintézetben kutatómérnökként, ahol munka mellett, esti képzésen az ELTE alkalmazott matematikusi szakán szerzett oklevelet, majd elkészítette és később megvédte doktori disszertációját. Néhány munkahelyváltás után 10 éven keresztül a Bánki Donát Műszaki Főiskola adjunktusa lett. A Bokros-csomag folyamodványaként a PSzF átképző tanfolyamán szerzett mérnök-szakközgazdász oklevelet, majd APEH-es főrevizori és középiskolai tanári állás után felvették a Budapesti Műszaki Egyetem Közgazdaságtan Tanszékére adjunktusnak, ahonnan 13 évi oktatás után nyugdíjba vonult.

Az ELTE-n Vállalati- és Makropénzügyeket oktatott, amikor hozzájutott Silvio Gesell „Természetes gazdasági rend szabadföld és szabadpénz révén” című könyvéhez és kezdtek mélyebben érdekelni a pénzügyi-gazdasági folyamatok összefüggései. Innen már természetesen módon egyenes út vezetett a cserekörökig és a „helyi pénzekig”, aminek eredménye lett ez a könyv.

Részlet a könyvből:

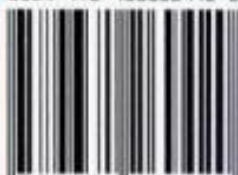
Amit sokan nem értenek meg – mert ehhez érteni kellene a pénzügyi, ezen belül az ún. monetáris folyamatokat is (amit a következőkben érinteni fogunk) – az az, hogy a helyi utalványra egyrészt nem csak válság miatti pénzsűke idején van szükség, sőt általában mire felkészülnek a bevezetésére, ha a válság nem is, a pénzsűke általában megoldódik. A monetáris rendszer által okozott problémák azonban nem, mivel a problémák gyökere a pénzteremtő (Istent játszó) és kamatos kamatot szedő pénzügyi rendszerben van.

A könyv célja egységbe foglalni a sok, a cserekörök és helyi utalványok témakörrel foglalkozó általam ismert irodalom közös vonásait, bemutatni a pénz szerepét a társadalomban, a hivatalos pénz cserekörrel vagy helyi utalvánnyal való kiváltásának lehetőségeit, a Népi Pénzek előnyeit, az irodalomban kevésbé tárgyalt hátrányait és elterjedésének akadályozó tényezőit, illetve a helyi és regionális utalványok és a szövetkezetek lehetséges kapcsolódási pontjait.

Végezetül, de nem utolsósorban, már most, a kezdet kezdetén le kell szögezmem, hogy sem a cserekör, sem a helyi utalvány nem csodaszer, csak egy hasznos segítség az egészségesebb életet biztosító önellátás felé vezető úton, illetve a széthullott, szétvert közösségek újjáalakításához és új közösségek létrehozásához, de ... csak ha jól csinálják. Amire még fontos odafigyelni:

*a Népi Pénz nem az egyetlen válasz a globalizáció okozta fenntarthatósági krízisre, csak egy a sok közül –
de nekünk minden válaszra szükségünk van.*

ISBN 978-963326942-0

9 789631 269420

Ára: 5250,- Ft